

Rocca al Mare Kool

**LAPSENDATUD LASTE SOTSIAALSE
IDENTITEEDIGA SEOTUD KÜSIMUSED JA
PROBLEEMID**

Uurimistöo

Helena Maria Michaels. 11.b

Juhendajad: õp Liis Ots, Sigrid Petoffer

Tallinn 2020

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen oma uurimistöö koostanud iseseisvalt ning seda ei ole keegi varem kaitsmisele esitanud. Oma uurimuses kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele, kirjandusallikatele ja mujalt pärit andmetele olen lisanud allikaviite.

(kuupäev)

(nimi ja allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. LAPSENDAMINE.....	9
1.1 Lapsendamise protsess	10
1.1.1 Lapsendamise protsessi käik	11
1.1.2 PRIDE koolitusprogramm.....	12
1.1.3 MTÜ Oma Pere.....	15
1.2 Rahvusvaheline lapsendamine.....	17
1.3 Peresisene lapsendamine	18
2. IDENTITEEDI MÕISTE.....	20
2.1 Erik Eriksoni psühhosotsiaalse arengu teooria.....	21
2.2 James Marcia identiteedi staatuse teooria.....	24
2.3 Lapsendatute identiteedi kujunemine.....	25
2.4 Lapsendatute sagedased tundeelu- ja käitumishäired	28
2.5 Lapsendatute vaimse tervise probleemid	29
3. INTERVJUU ANALÜÜS.....	30
3.1 Valim ja intervjueeritavate vastused	30
3.1.1 Teadmine oma päritolu ja bioloogiliste vanemate kohta.....	30
3.1.2 Päritolu teadmise mõju	31
3.1.3 Lapsendamisest teadasaamine	32
3.1.4 Lapsendamisest rääkimine	33
3.1.5 Eelarvamused, kiusamine ja hoiakud.....	34
3.1.6 Kuulumine perekonda.....	34
3.1.7 Bioloogilised õed ja vennad.....	35
3.1.8 Päritolupere.....	36
3.2 Järeldus.....	38
KOKKUVÕTE.....	40
ALLIKAD.....	42

SUMMARY	46
LISAD	48
Lisa 1	48
Lisa 2	49
Lisa 3	50
Lisa 4	50
Lisa 5	51
Lisa 6	51

SISSEJUHATUS

Käesoleva uurimistöö teemaks on „Lapsendatud laste sotsiaalse identiteediga seotud küsimused ja probleemid”. Teema valik on seotud minu ema töötamisega MTÜ-s Oma Pere ja tema kolleegi Sigrid Petofferiga, kes antud teema välja pakkus.

Töö eesmärgiks on kaardistada, kuidas teadvustavad ennast ja oma sotsiaalse identiteediga seotud küsimusi lapsendatud lapsed.

Minu peamised uurimisküsimused on mis ja kui palju mõjutab lapsendatud lapse sotsiaalse identiteedi kujunemist. Lisaküsimuseks on, kas teadmine, et laps on lapsendatud, mõjutab noore inimese (perekonda) kuuluvuslikku identiteeti.

Käesoleva töö hüpotees on see, et lapsendatud lastel on keerulisem tajuda oma sotsiaalset identiteeti ühiskonnas.¹

Uurimistöö meetodiks on kvalitatiivne meetod intervjuude näol. Intervjuu teostasin kas meilitsi küsimusi-vastuseid vahetades või päriselus intervjuueeritavaga vesteldes ja hiljem salvestatud vastuseid ümber kirjutades. Valimiks valisin seitse lapsendatud last vanuses 15-21. Vastused sain 4 naisvastaja ja 3 meesvastaja käest. Valimi koostas Erik Eriksoni teooriast lähtuvalt, mille järgi kujuneb identiteet just nimetatud vanuses.

Identiteedi teemat on varem uurinud Kristi Kuurme oma magistritöös „Identiteedi motiivid noorukieas”. Helen Karu on kirjutanud bakalaureusetöö pealkirjaga „Rääkimata jutud lapsendamisest – eluloouurimus”, mille ühes peatükis on seletanud lahti teooriad lapsendatute identiteedi kujunemisest.

Käesolev uurimistöö koosneb sissejuhatausest, uurimuskirjanduse ülevaatest, meetodikast, intervjuude ning küsitluse vastuste analüüsist, kokkuvõttest, lisast ning inglisekeelsest kokkuvõttest.

---

¹Understanding adoption: A developmental approach
<<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2804559/>> (13.01.2020)

Esimene peatükk räägib täpsemalt lapsendamisest, sellega seotud koolitusest, protsessidest ja organisatsioonist MTÜ Oma Pere. Lisaks leiavad käsitlemist peresisene ja rahvusvaheline lapsendamine.

Teine peatükk keskendub identiteedile ja selle mõiste lahtiseletamisele ning tutvustab erinevaid teooriaid identiteedi kujunemise kohta. Lisaks räägib teine peatükk lapsendatute sagedastest vaimsetest ja käitumuslikest häiretest.

Kolmas peatükk koondab enesesse töö praktilise osa, milleks on intervjuuküsimuste vastused, vastuste analüüs, üldistav järeldus ja kokkuvõte.

Uurimistöö vormistamisel lähtusin Rocca al Mare Kooli uurimistöö vormistusjuhendist.

Töös kasutatud põhimõisted:

Lapsendamine on õiguslik toiming, mille tulemusel tekivad lapsendaja ja lapsendatu vahel lapse ja vanema õigused ja kohustused.²

Asendushooldus on lapse hooldamine väljaspool tema enda perekonda. Asendushoolduse vormideks on perekonnas hooldamine, eestkoste, asenduskoduteenus ja lapsendamine.³

Lapse heaolu on Lastekaitseaduse järgi lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud.⁴

Pereuuring on näitab pere valmisolekut ja sobivust lapsendaja- või hoolduspereks. Perekondadele, kes on avaldanud soovi lapsendamiseks, on pereuuring sotsiaalministri määrusega kohustuslik.⁵

Kasuperekond on perekond, kus last tegelikult kasvatatakse ja kuhu ei kuulu lapse vanem ega vanemaga abielus olev isik.⁶

Eestkoste on seatud lapse üle, kelle vanemad on surnud, teadmata kadunud või piiratud teovõimega või kelle vanemate hooldusõigust on piiratud/peatatud või, kes on muudel põhjustel jäänud ilma vanemlikust hoolitsusest. Eestkoste seatakse lapse hooldamiseks ja kasvatamiseks ning eestkostjale kuulub nii lapse isikuhooldus- kui varahooldusõigus.⁷

Lapsendamissaladus on lapsendamise kohtueelse ja kohtumenetlusega seonduv informatsioon ja andmed, sealhulgas lapsendamise fakt, millest võib järeldada, et laps on lapsendatud või et vanemad on lapse lapsendanud või et vanem või eestkostja on andnud lapse lapsendada. Eesmärk on tagada lapse, vanema ja lapsendaja eraelu kaitse.⁸

---

² Lapsendamine, Eesti Asenduskodu Töötajate Liit, <<http://www.eatl.ee/kasulikku/moisted/lapsendamine/>> (02.01.2020)

³ Asendus- ja järelhooldus, Sotsiaalministeerium < <https://www.sm.ee/et/asendus-ja-jarelhooldus>> (02.01.2020)

⁴ Lapse heaolu § 4 ptk 2, Lapse õiguste ja heaolu tagamine, Lastekaitseadus, Riigi Teataja <<https://www.riigiteataja.ee/akt/106122014001>> (02.01.2020)

⁵ Pereuuring, Mõisted, MTÜ Igale Lapsele Oma Pere < <https://kasupered.ee/kasuvanem/moisted/>> (03.01.2020)

⁶ Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat*, 2014 lk 6, < https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf> (03.01.2020)

⁷ Eestkoste, Mõisted, MTÜ Igale Lapsele Oma Pere < <https://kasupered.ee/kasuvanem/moisted/>> (03.01.2020)

⁸ Lapsendamissaladus, § 164 ptk 11, Perekonnaseadus, Riigi Teataja < <https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>> (03.01.2020)

Soovin tänada oma juhendajaid, kella abita poleks see uurimistöö teoks saanud. Soovin tänada oma komisjoni ja retsense, kelle tähelepanekud aitasid mu uurimistöö valmimisele samuti kaasa, ning viimaseks soovin tänada kõiki intervjueritavaid.

1. LAPSENDAMINE

Esimene ja ühtlasi sissejuhatav peatükk defineerib lapsendamise mõiste ning selle, kes saab lapsendada, millised on lapsendamise põhimõtted ja miks lapsi peredest eraldatakse.

Lapsendamine on õiguslik toiming, mille tulemusel tekivad lapsendaja ja lapsendatava vahel lapse ja vanema õigused ja kohustused. Lapsendamine on tähtajatu ja seda reguleerib perekonnaseadus.⁹

Lapsendada võib kuni 18-aastast isikut tema enda huvides. Lapsendada saab:

- orbu;
- last, kelle vanematelt on vanema õigused ära võetud;
- last, kelle vanem on andnud nõusoleku lapsendamiseks;
- last, kelle vanemad on tunnistanud teadmata kadunuks.

Lapsendada vähemalt 25-aastane isik, on võimeline last pidama, kasvatama ning tema eest hoolitsema.¹⁰ Vähemalt 10-aastase lapse lapsendamisel on vaja lapse nõusolekut, mille laps annab isiklikult oma lapsendajale.¹¹ Lapse bioloogilise vanema nõusolekut pole vaja juhul, kui ta on kestvalt võimetu avaldust esitama või kui tema viibimiskoht on kestvalt teadmata või kui vanemalt on lapse isikuhoolduse õigus täielikult ära võetud.¹²

Vastavalt Euroopa Liidu, Euroopa Nõukogu ja rahvusvahelise õiguse põhimõtetele on lapsendamise kolm peamist võtmepunkti järgmised:

- 1) Lapsendamine saab toimuda vaid siis, kui laps ei saa jääda oma sünniperekonna juurde.
- 2) Lapsendamine lähtub lapse parimatest huvidest.

---

⁹ Lapsendamine, Sotsiaalkindlustusamet, <<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/lapsendamine>> (03.11.2019)

¹⁰ Lapsendamine, Eesti Asenduskodu Töötajate Liit <<http://www.eatl.ee/kasulikku/moisted/lapsendamine/>> (03.11.2019)

¹¹ Lapse nõusolek § 151 ptk 11, Perekonnaseadus, Riigi Teataja, <<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603?leiaKehtiv>> (02.01.2020)

¹² Lapse eraldamine perekonnast ja isikuhoolduse täielik äravõtmine § 135 ptk 4, Perekonnaseadus, Riigi Teataja <<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603?leiaKehtiv>> (02.01.2020)

3) Lapsendamise protsess peab järgima kõiki rahvusvahelisi kriteeriume ja seadma esikohale lapse huvid.¹³

Lapsendamine saab toimuda siis, kui laps on juba eraldatud oma bioloogiliste vanemate juurest. Põhjuseid on erinevaid, miks lapsi peredest eraldatakse. Kohtupraktika järgi on peamisteks põhjusteks lapse hooletusse jätmise, väärkohtlemine ja vanema isikust või lapse teistest perekonnaliikmetest tingitud põhjused (nt piiratud teovõime, tervislik seisund, sõltuvusprobleemid).¹⁴ Lapse eraldamine perest on vajalik selleks, et tagada lapse heaolu.

Lapsendamist korraldavad Sotsiaalkindlustusameti lastekaitse osakonna spetsialistid.¹⁵

1.1 Lapsendamise protsess

Järgnev alapeatükk selgitab, mida tuleb teha enne lapsendamist ja kuidas lapsendada soovivat isikut selleks ette valmistatakse.

Lapsendada sooviv isik või perekond peab esitama oma sooviavalduse Sotsiaalkindlustusametile.¹⁶ Esimesel kohtumisel Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötajaga selgitatakse isikutele nende õigusi ja lapsendamise tagajärgi. Samuti peab selguma lapsendamise motiiv ja pere ootused lapsele. Vestluse ajal täidetakse avaldus lapsendamiseks. Pildi või isikuttõendava dokumendi kaasa võtmine aitab Sotsiaalkindlustusametil hiljem seostada sooviavaldusi perega.

Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja selgitab välja, kas perekonnaseaduses sätestatud eeldused lapsendamiseks on sooviavaldajatel olemas. Seejärel peab lastekaitsetöötaja viima läbi lapsendada sooviva isiku kohta pereuringu ning tutvuma elukoha elamistingimustega.

---

¹³ Petoffer, Sigrid *Perekonna hindamine lapsendamist ettevalmistavas protsessis*, magistritöö Tallinna ülikool 2017 <https://www.omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Magistritöö_Sigrid-Petoffer_2017.pdf> (03.11.2019)

¹⁴ Ahas, Ene *Kas perest eraldamine on liigne sekkumine perekonnaautonoomiasse või üks lapse huve tagavatest meetmetest?* Juridica 2015 <https://www.juridica.ee/article_full.php?url=2015_6_kas_perest_eraldamine_on_liigne_sekkumine_perekonna_autonoomiasse_v_i_ks_lapse_huve_tagavatest&pdf=1> (03.11.2019)

¹⁵ Lapsendamine, Sotsiaalkindlustusamet, <<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/lapsendamine>> (03.11.2019)

¹⁶ Lapsendamise ettevalmistamine § 158 ptk 11, Perekonnaseadus, Riigi Teataja <<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603?leiaKehtiv>> (02.01.2020)

Pereuuringu käigus tuleb lastekaitsetöötajal välja selgitada järgmised andmed: suhted vanemate, õdede, vendade ja nende lastega lapsepõlves ja lapsendamise ettevalmistamise ajal; lapsepõlve kasvukeskkond ja praegune elukeskkond; hariduse andmed; töötamise andmed; majanduslikku olukorra andmed; andmed tervisliku seisundi; huvide ja vaba aja kohta.¹⁷Lisaks on soovitatav läbida PRIDE koolitusprogramm, millele keskendub detailsemalt järgmine alapeatükk.

1.1.1 Lapsendamise protsessi käik

See alapeatükk tutvustab, kuidas toimub lapsendamise protsess ja millal on lapsendamine lõpule viidud. Lapsendamise protsess algab tavaliselt Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja helistamisega lapsendajatele. Sotsiaalkindlustusamet annab perele vajaliku informatsiooni lapse kohta, nagu elukäik, tervises seisund ja iseloom. Samuti selgitab lastekaitsetöötaja lapsendajatele lapse bioloogiliste vanemate sotsiaalsed tausta, isikuomadusi, sõltuvusi, hariduskäiku, põetud ja pärilikke haigusi ning põhjuse(d), miks laps asendushooldusele sattus. Kui pere nõustub lapsendamise jätkamisega, korraldab Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja esimese kohtumise lapsega. Esimene kohtumine toimub lapsega eraldi ruumis, kus räägitakse ja mängitakse lapsega, või asenduskodus, kus pere jälgib last tegevuses ühes teiste lastega.¹⁸

Pärast lapsega kohtumist kogub Sotsiaalkindlustusamet vajalikud dokumendid koostöös lapsendajate ja kohaliku omavalitsusega ning esitab need koos lapsendajate avaldusega kohtule. Sotsiaalkindlustusamet esitab kohtule andmed avaldaja tervise, varalise seisundi ja elukoha kohta ning arvamuse, kas avaldaja on võimeline lapsendatud lapse eest hoolt kandma.

Nädala kuni kuu aja jooksul teavitab kohus osapooli kohtuistungi toimumise ajast kohtule avalduse esitamisest alates. Kohus kuulab lapsendamise soovi avaldaja isiklikult ära ja küsib vajadusel lapse arvamust. Lapsendamise kohtuistung on kinnine ning osalevad kohtunik, istungisekretär, lapsendajad, vajadusel laps ja Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja. Lastekaitsetöötaja esitab kohtule uuesti andmed avaldaja tervise, varalise seisundi ja kõige muu kohta kas kirjalikult või suuliselt kohtusaalis viibides. Määrus lapsendamise otsuse kohta

---

¹⁷Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat*, 2014 lk 6, <https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf> (03.01.2020)

¹⁸Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat* lk 15 (02.01.2020)

jõustub lapsendajale kättetoimetamise hetkest. Lapsendaja saab määruse kätte kohtu kantseleist mõne päeva jooksul.

Pere ja asenduskodu korraldavad koostöös lapse lahkumise asenduskodust ja pere saab lapse lahkumisel kaasa asenduskodust lapse isiklikud asjad. Asenduskodu juhataja annab perele vajalikud kontaktid (perearst ja usalduskasvataja).¹⁹

Iga lapse käitumine uude perekonda saabumisel on erinev ja sõltub paljudest teguritest nagu lapse vanus, isiksuseomadused, eelnev elukogemus ja lapsendajate valmisolekust. Lapsendajad peavad olema valmis peres toimuvateks muudatusteks ja lapse arenguvajaduste rahuldamiseks.²⁰

1.1.2 PRIDE koolitusprogramm

See alapeatükk räägib lähemalt, mis on PRIDE koolitusprogramm, miks on see vajalik ja missuguseid teemasid koolitusel käsitletakse. Kui Sotsiaalkindlustusamet seda nõuab, tuleb lapsendada soovival isikul või perel läbida enne lapsendamist asjakohane koolitusprogramm PRIDE.²¹ Programmi eesmärgiks on valmistada ette lapsendada soovivaid isikuid ja peresid lapsendamiseks ja anda neile olulisi teadmisi, mille omandamine on vajalik asendusvanemaks kujunemisel. Koolitus on kohustuslik isikutele, kes on sõlminud lapse perekonnas hooldamise lepingu või soovivad saada hooldajateks. See on ka soovitatav lapsendajatele ning eestkosteperedele. Koolituse nimetus tuleb inglise keelest:

P - *parents* (lapsevanemad)

R - *resource* (ressurss)

I - *information* (informatsioon)

D - *development* (areng)

E - *education* (koolitus)²²

Koolitusele registreeritakse Sotsiaalkindlustusameti kaudu ja koolitus on 39-tunnine ning koosneb 9 teemast. Selle käigus hinnatakse lapsendajate sobivust ja tehakse igale isikule

---

¹⁹ Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat* lk 17 (02.01.2020)

²⁰ Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat* lk 21 (02.01.2020)

²¹ Lapsendamise ettevalmistamine § 158 ptk 11, Perekonnaseadus, Riigi Teataja (02.01.2020)

²² Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat* lk 13 (02.01.2020)

vähemalt üks kodukülastus.²³Koolitusgrupp moodustatakse reeglina ühe maakonna elanikest, kellest tekib tugivõrgustik.

Üheksast õppusest koosneva PRIDE eelkoolituse käsitletavat teemad on järgmised:

Esimesel õppusel, mis kannab nime Ühinemine PRIDE koolitusega, tutvutakse PRIDE koolitusprogrammiga; antakse ülevaade asendushoolduse korraldusest ja hoolduspere, lapsendaja või eestkostja rollist ning vastutusest. Samuti selgitatakse põhjuseid, miks lapsed satuvad asendushooldusele.

Teisel õppusel (Koostöö lapsele püsivate suhete tagamiseks) selgitatakse osalejatele, mida tähendavad lapse jaoks pere ja vanemad ning milliseid lapse vajadusi pere peab rahuldama. Tutvustatakse asendushoolduse eri vorme ning erinevaid mõisteid, ka viise, kuidas ära tunda abivajavat last. Samuti arutletakse lastekaitse töö sisu ja korralduse üle.

Kolmandal õppusel (Lapse arengu toetamine: kiindumus) vaadatakse üle peamised lapse kasvamis- ja arenemispuudutavad põhimõtted ja käsitlused. Toimub arutelu, miks on oluline laste jaoks sügavate ja kestvate kiindumussuhete kujunemine ning kuidas kiindumus tekib. Selgitatakse erinevaid kiindumusstiile ja arengu mahajäämuse põhjuseid.

Neljandal õppusel (Lapse arengu toetamine: kaotus) käsitletakse, milliseid kaotusi võivad asendushooldusel olevad lapsed kogeda ja räägitakse erinevatest kaotuse kategooriatest ja liikidest. Arutletakse selle üle, milline on perekonnast eraldamise mõju lapsele ning kuidas hooldusvanema, eestkostja või lapsendaja enda kaotused võivad mõjutada lapse eest hoolitsemist. Selgitatakse, kuidas aidata lapsel kaotustundega toime tulla.

Viienda õppuse (Perekondlike suhete tugevdamine) raames antakse ülevaade perekondlike sidemete ning teiste lapsele oluliste lähisuhete tähtsusest positiivse enesehinnangu ja identiteedi kujunemisel. Arutletakse, kui tähtis on koostöö lapse bioloogiliste vanemate ja teiste lapsele oluliste inimestega lähisuhete hoidmisel. Õpitakse, kuidas planeerida külaskäike ja kohtumisi bioloogilisse perekonda. Vaadeldakse viise, kuidas perekonnad saavad lapsendatud lapse identiteedivajadust rahuldada.

Kuuendal õppusel (Lapse arengu toetamine: distsipliin ja piiride seadmine) antakse ülevaade peredele distsipliini kasutamise ja piiride seadmise vajalikkusest. Seletatakse, missugused on erinevused distsiplineerimise ja karistamise vahel ning vaadeldakse distsipliiniga seotud

---

²³ PRIDE koolitus -kellele ja kuidas koolitusele registreerida, MTÜ Oma Pere veebileheküljel, peatükk Ametnik <<https://www.omapere.ee/kedatoetame/ametnik/>> (02.01.2020)

raskusi. Õpitakse tundma tegureid, mis lapse käitumist mõjutavad ja lapse käitumise tähendust. Tutvutakse tõhusate distsiplineerimismeetoditega ja selgitatakse kehalise karistamise mõju.

Seitsmenda õppuse (Suhted kogu eluks) raames keskendutakse teemadele, mis on seotud koostööga, et aidata lastel bioloogiliste vanemate või sugulaste juurde tagasi pöörduda. Selgitatakse lapsendamissaladuse mõiste ja räägitakse, miks on lapsele oluline teada tõtt oma päritolu kohta. Juhendatakse, millal ja kuidas lapsega sellest rääkida. Samuti räägitakse, kuidas tagada lapsele suhted, millele nad võivad loota ja mis kestaksid kogu elu.

Kaheksandal õppusel (Muudatustega toimetulek) räägitakse, kuidas valmistuda lapse perekonda tulekuks ja milliseid muutusi see kaasa toob. Selgitatakse, millist informatsiooni oleks peredele vaja lapse ja tema bioloogiliste vanemate kohta. Räägitakse lapse kohanemisest peres ning tagasilöökide tekkimise põhjustest.

Üheksandale õppusele (Teadliku otsuse tegemine) kutsutakse külalised, kellel on isiklik kokkupuude asendushooldusel olevate lastega. Vaadatakse üle ootused koolitusele ja hinnatakse valmisolekut hooldus-, eestkost- või lapsendajapereks saamisel. Koolitajad annavad üle tunnistused koos kaaskirjaga, kus on hinnatud osalejate PRIDE-metoodikast lähtuvat viis põhioskust.²⁴

Pärast koolituse läbimist toimub perekülastus, mille käigus kohtutakse potentsiaalsete lapsendajate või hoolduspere vanematega nende kodus. Selle käigus aitavad koolitajad perel analüüsida oma varasemaid ja praeguseid elukogemusi ning aitavad tuvastada pere tugevused ja vajadused.

Seejärel toimub kooshindamise kohtumine koos koolitajatega, et hinnata pere valmisolekut vanemaks olemisel teistest vanematest sündinud lapsele. Koolitajad ja potentsiaalsed lapsendajad, eestkostjad või hoolduspere vanemad vestlevad koolitusel omandatud oskustest ja pere ressurssidest.²⁵

Aasta kuni kahe jooksul pärast eelkoolituse läbimist toimuvad lisaks viis supervisioonikohtumist, mille eesmärk on käsitleda uude perekonda tulnud lapse kasvatamisega üleskerkinud küsimusi ja väljakutseid²⁶

---

²⁴ Hoolduspere vanema täienduskoolituse (PRIDE eelkoolituse) õppekava .2019, Tervise Arengu Instituut <https://www.tai.ee/images/PRIDE_eelkoolituse_õppekava.pdf> (02.01.2020)

²⁵ Koolituse korraldus, PRIDE koolitus 2019, Tervise Arengu Instituut <<https://www.tai.ee/et/tegevused/koolituskeskus/koolitused/pride-koolitus>> (02.01.2020)

²⁶ Supervisioon, PRIDE koolitus 2019, Tervise Arengu Instituut (02.01.2020)

PRIDE põhikoolitus on loodud peredele, kus kasvavad lapsendatud lapsed. Selle eesmärk on pakkuda tuge ja arenguvõimalust nendele peredele. Erinevus eelkoolitusega seisneb selles, et põhikoolitusel on vähem teooriat ja rohkem arutelu ning analüüsimist. Käsitletakse kaheksat teemat: lapse areng ja kiindumus, väärkohtlemine, teismelise mõistmine ja toetamine, lapse vaimne tervis, peres olemasolevate laste toetamine uue lapse perre lisandumisel, vanema toimetuleku toetamine ja positiivne vanemlus.²⁷

1.1.3 MTÜ Oma Pere

See alapeatükk tutvustab lähemalt organisatsiooni nimega MTÜ Oma Pere ja selle eesmäärke ning pakutavaid teenuseid.

MTÜ Oma Pere loodi 2008. aastal lapsendajaperede huvide kaitseks.²⁸ Ühingu eesmärgiks on vanemliku hoolitsuseta jäänud laste abistamine lapsendamise toetamise kaudu, et rahuldada laste vajadust pere ja turvalise elukeskkonna järele. Nende eesmärkide saavutamiseks on ühingu põhikirjas loetletud järgmised ülesanded: lapsendaja perede huvide esindamine ühiskonnas; positiivse avaliku arvamuse kujundamine lapsendamise ja lapsendatute suhtes; nõustamise, koolitamise ja ühisürituste korraldamine.²⁹

Organisatsiooni missiooniks on lapsendamiskeskuse kaudu pakkuda tuge perekondadele, kes võtavad oma hoole alla ja kasvatavad teistest vanematest sündinud lapsi. Samuti on organisatsiooni ülesandeks lapsendamise- ja asendushoolduse valdkonna esindamine ja arendamine ning avalikkuse teavitamine. Avalikkuse teavitamiseks viib ühing läbi konverentse; teeb koostööd erinevate ülikoolidega ning lastekaitse valdkonnas tegutsevate organisatsioonidega; kajastab oma seisukohti meedias ja korraldab kampaaniaid. Organisatsioon on loetlenud oma väärtusteks usaldusväarsuse, professionaalsuse, jätkusuutlikkuse, positiivse ühiskondliku mõju, läbipaistvuse ka koostöö. Samuti kajastab MTÜ Oma Pere ka lapsendamise statistikat.³⁰

Aastate jooksul kasvanud üleriigiliseks tugiorganisatsiooniks lapsendaja-, hooldus- ja eestkosteperedele. Organisatsioon pakub peredele teenuseid, mis toetavad vanemliku

---

²⁷ PRIDE põhikoolitused, PRIDE koolitus 2019, Tervise Arengu Instituut (02.01.2020)

²⁸ Organisatsioonist, MTÜ Oma Pere <<https://www.omapere.ee/meist/organisatsioonist/>> (03.01.2020)

²⁹ Põhikiri, kinnitatud 2015, MTÜ Oma Pere <<https://www.omapere.ee/meist/pohikiri/>> (03.01.2020)

³⁰ Vt Lisa 1

hoolitsuseta jäänud laste kasvamist turvalises keskkonnas. Lisaks juhatusele ja tegevmeeskonnale kuulub ühingusse 190 liiget ja 38 sõbraliiget.³¹

---

³¹ Organisatsioonist, MTÜ Oma Pere (03.01.2020)

1.2 Rahvusvaheline lapsendamine

Antud alapeatükk selgitab, mil moel on alguse saanud rahvusvaheline lapsendamine ja kuidas saab lapsi rahvusvaheliselt lapsendada.

Rahvusvaheline lapsendamine sai alguse teise maailmasõja järgses Euroopas. Kodu otsiti lastele, kes olid sõja ajal orvuks jäänud või vanematest lahutatud ning saadeti nendesse riikidesse, mis sõja käigus olid vähem kannatada saanud. Näiteks lapsendati Kesk- Euroopast ja Saksamaalt lapsi Inglismaale, niisamuti saadeti Soomest Talvesõja ajal lapsi Rootsi ja Norrassa.

1960ndatel aastatel muutus trendiks lapsendamine heategevuslikel kaalutustel, mis enne oli pigem praktiline vajadus, et oma lapsi ehk järglasi sõja eest kaitsta. Rootsis ja paljudes teistes Euroopa riikides kasvas sünnituse iive, aga leidis ka inimesi, kes ei olnud võimelised lapsi saama. Rahvusvaheline lapsendamine muutus peatselt “äriks”, sest seadusega ei olnud rahvusvahelise lapsendamise olusid fikseeritud. Lapsed pandi lennukile ja neile otsiti uues elukohariigis pered. Selline olukord oli riikide jaoks raske seetõttu, et reeglite kehtestamine tundus peredele ebaõiglane, vahendajatele oli see ebamugav ning kontroll olukorra üle suudeti saavutada alles pikema aja möödudes.

1993. aastal Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsil allkirjastati Rahvusvahelisel lapsendamisel riikide vahel laste kaitseks tehtava koostöö konventsioon. Esmakordselt seati esile rahvusvahelise lapsendamise puhul eelkõige lapse huvid.

Rahvusvaheline lapsendamine on lapse jaoks eriti drastiliste tulemustega. Uude riiki minnes saab muudetud lapse kodakondsus, vanemad, nimi ja ta peab looma uued lähisuhted uute vanematega, samal ajal üle elades kaotust, et ta on vanematest ja kodukohast eraldatud.³²

Rahvusvahelist lapsendamist ja rahvusvahelist lapsendamise komisjoni tööd korraldab Sotsiaalkindlustusamet. Kui lapsendaja või lapsendatava elukoht ei ole Eestis, võib kohus välisriiki lapsendamise otsustada üksnes rahvusvahelise lapsendamise komisjoni nõusolekul.³³ Lapsendamisesse satuvad ainult raskete tervise probleemidega lapsed, puberteedieas lapsed või õdede ja vendade grupid.³⁴

---

³² Kivirüüt, Tiina; Rahvusvaheline lapsendamine, *Lapsendamise käsiraamat* 2014 lk 27-28 (02.01.2020)

³³ Rahvusvaheline lapsendamine, Sotsiaalkindlustusamet, < <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/lapsendamine>> (02.01.2020)

³⁴ Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat* 2014 lk 28 (02.01.2020)

1993. aastal toimunud Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsil juures allkirjastati rahvusvahelise lapsendamise konventsioon laste kaitseks paljude riikide vahel.³⁵ Hetkel on konventsioonile alla kirjutanud 83 riiki, sealhulgas Eesti Vabariik.³⁶

Rahvusvahelist lapsendamist reguleerib Riikidevahelises lapsendamises laste kaitseks Haagi konventsioon. Konventsioon deklareerib, et lapsendamise korral on esikohal lapse ning seejärel lapsendaja huvid. Perekonnaseaduse järgi võib Eestist välisriiki lapsi lapsendada ainult erandjuhtumina, kui lapse eest pole võimalik hoolitseda Eestis.³⁷

1.3 Peresisene lapsendamine

Antud alapeatükk tutvustab täpsemalt, mis on peresisene lapsendamine. Peresiseks lapsendamiseks nimetatakse abikaasa lapse lapsendamist. Kui toimub peresisene lapsendamine, tuleb põhjalikult kaaluda kõikide isikute huvisid, kes puutuvad sellega kokku, eelkõige muidugi lapse huvisid. Peresisene lapsendamine on palju enamat kui perekonnanime muutmine ja sellel on pöördumatud õiguslikud tagajärjed ning lapsendamisega muudetakse lapse identiteeti (näiteks perekonnanime). Seda tehakse kõige rohkem niinimetatud vallaslaste puhul.

Peresisese lapsendamise protsess on rohkem lihtsustatud kui tavaline lapsendamine. Lapsendada saab last, kui:

- isa kanne sünniaktis (rahvastikuregistris) puudub, niinimetatud vallaslaps, kelle vanem on surnud
- vanem on andnud nõusoleku lapsendamiseks;
- vanem on kestvalt võimetu avaldust esitama;
- kui vanema viibimiskoht on kestvalt teadmata;
- kui vanemalt on hooldusõigus Perekonnaseaduse §135 alusel täielikult ära võetud.³⁸

Enne lapsendamist hinnatakse lapsendaja sobivust kodukülastuse, pereuringu ja kogutud dokumentide põhjal. Sotsiaalkindlustusamet kogub vajalikud dokumendid ja esitab need koos

---

³⁵ Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat* 2014 lk 27 (02.01.2020)

³⁶ HCCH Members, Hague Conference on Private International Law <<https://www.hcch.net/en/states/hcch-members>> (02.01.2020)

³⁷ Rahvusvaheline lapsendamine § 165 lg 1 ja 6, Perekonnaseadus (02.01.2020)

³⁸ Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat* 2014 lk 25 (02.01.2020)

lapsendaja avaldusega kohtule. Kohtuistungist alates kuni lapsendamise määruse jõustumiseni toimib peresisene lapsendamine samamoodi nagu tavalise lapsendamine.

2. IDENTITEEDI MÕISTE

Antud peatükk eesmärk on mõtestada identiteedi mõistet psühholoogilises ja sotsioloogilises käsitluses.

Eesti Entsüklopeedia defineerib identiteeti kui inimese korrastatud teadmist iseendast tegelikes või kujuteldavais sotsiaalsetes olukordades ja suhetes - kes ja mis ma olen.³⁹

Sotsioloogilises kontekstis on identiteet seotud indiviidi enesemääratlusega, mis teeb ta unikaalseks teiste indiviidide hulgas. Sotsiaalse identiteediga on seotud teised alammõisted nagu näiteks kultuuriline identiteet ja rahvuslik identiteet, ka virtuaalkeskkonnas esindatud identiteet, mis on viimase paarikümne aastaga tekkinud.⁴⁰

Psühholoogilises käsitluses on määratlenud Aune Valk identiteeti kui inimese enda loodud suhteliselt püsivat mõtestatud ja integreeritud nägemust iseendast, sealhulgas oma unikaalsetest omadustest ja kogemustest (personaalsest identiteedist) ning oma sotsiaalsetest suhetest ja kuulumisest sotsiaalsetesse gruppidesse (sotsiaalsest identiteedist).⁴¹ Inimese identiteet on seotud ja mõjutatud temast väljaspool toimuvast, alates lähedastest kuni töö ja ühiskonnani.

Personaalne identiteet on unikaalne osa inimese minapildist. See on inimese enda mõtestatud ja integreeritud nägemus iseendast – isikuomadused ning käitumisviisid, mis nagu ka tema kogemused, omadused ja teadmised eristavad inimest teistest.

Sotsiaalne identiteet on inimese teadmine ja kuuluvustunne sotsiaalsetesse gruppidesse. See sisaldab inimese tajutud suhteid ja kollektiivseid identiteete. Näiteks geograafilise kogukonna identiteet nagu viljandlased ning suguvõsaintiteet nagu Tammed.⁴²

---

³⁹ Identiteet, Eesti Entsüklopeedia 2006 <<http://entsyklopeedia.ee/artikkel/identiteet>> (04.01.2020)

⁴⁰ Sarv, Ene Silvia; *Identiteedist*, Tallinna

Ülikool, <https://www.tlu.ee/opmat/ka/opiobjekt/akadeemilisest_identiteedist/identiteedist.html> (04.01.2020)

⁴¹ Valk, Aune, *Identiteet Isiksusepsühholoogia* 2003, Tartu ülikooli kirjastus

⁴² Sarv, Ene-Silvia, *Identiteedist*, Tallinna Ülikool (04.01.2020)

2.1 Erik Eriksoni psühhosotsiaalse arengu teooria

Käesolev alapeatükk tutvustab lähemalt Eriksoni psühhosotsiaalse arenguteooriat. Erik Erikson oli Saksa-Ameerika päritolu psühhoanalüütik, kes arendas välja psühhosotsiaalse arengu teooria aastaks 1950.⁴³ Samuti mõjutasid tema teosed suuresti professionaalset lähenemist psühhosotsiaalsetele probleemidele. Eriksoni teosed rääkisid peamiselt sotsiaalpsühholoogiast, individuaalsest identiteedist ning psühholoogia seostest ajaloo, poliitika ja kultuuriga.⁴⁴

Eriksoni psühhosotsiaalse arenguteooria kohaselt seisneb iga indiviidi areng kindla järgnevusega arengukriiside läbimises erinevas vanuses, kuid mille sisu, põhiküsimused ja ülesanded on erinevad iga indiviidi jaoks. Iga eelneva etapi edukas läbimine on aluseks iga järgneva etapiga toimetulemiseks ja uutes arengukriisides positiivse tulemuse saamiseks. Etappe on alates imikueast kõrge vanuseni kokku 8. Samuti on iga etapi juures edasiviiv ressurss, mille abil saab kriise lahendada, ning arengut juhtiv protsess.⁴⁵

1) Usaldus *versus* usaldamatus (vanus 0 - 1,5 aastat), imikuiga

Selles etapis õpivad imikud täiskasvanuid usaldama. Kui hooldaja rahuldab lapse vajadusi, kogeb laps turvalisust ning õpib usaldama nii teda ümbritsevat maailma kui ka iseennast. Kui hooldaja ei rahulda lapse vajadusi, võib tulemuseks olla usaldamatus, turvatunde puudumine ja ärevus. Esimese etapi ressursiks on lootus, mis annab rasketes olukordades optimismi. Arengut juhtivaks protsessiks on vastastikune suhtlemine, mis kujuneb sõltuvalt hooldaja reageerimisest imiku vajadustele.⁴⁶

2) Iseseisvus *versus* häbi ja kahtlus (vanus 1,5 - 3 aastat), väikelapseiga

Seda etappi nimetatakse autonoomia perioodiks. Autonoomiaaja eesmärkide saavutamiseks kasutab laps oma füüsilisi ja psüühilisi võimeid. Algul katsetab laps oma iseseisvuse uurimiseks lihtsaid vahendeid, näiteks vastates eitavalt talle tehtavatele ettepanekutele. Iseseisvuse saavutamine tähendab, et laps võtab omaks realistliku kontseptsiooni iseendast ja oma võimetest. Kui lapsel ei õnnestu saavutada autonoomiat või hooldajad seavad liiga ebamääraseid piire lapse tegevusele, tunneb laps häbi ja kahtlust. Ta hakkab kahtlema iseendas,

---

⁴³ Erikson's Theory of Human Development, BusinessBalls, <<https://www.businessballs.com/self-management/eriksons-psycho-social-theory-of-human-development/>> (09.03.2020)

⁴⁴ Gregersen, Erik; *Erik Erikson*, Encyclopaedia Britannica, < <https://www.britannica.com/biography/Erik-Erikson>> (09.03.2020)

⁴⁵ Erikson, Erik, Psühhosotsiaalse arengu etapid <<http://enesetunne.ee/wp-content/uploads/2014/03/Erik-Eriksoni-psuhhosotsiaalse-arengu-etapid.pdf>> (04.01.2020)

⁴⁶ Tall, Karmel, Ürgusaldus versus usaldamatus, e-kursus *Psühhosotsiaalne areng läbi elu* Tartu Ülikool 2012 lk 22-23, <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/25858/Psuhhosotsiaalne_areng_materjalid.pdf> (04.01.2020)

häbeneb oma tegusid ning ei julge oma oskusi uutes olukordades kasutada. Ressursiks on selles etapis tahtejõud. Tahtejõu abil säilitab laps iseseisvustunde ja enesekontrolli. Arengut juhtivaks protsessiks on matkimine, mille abil laps suudab õppida uusi oskusi ja suurendab sõnavara.⁴⁷

3) Initsiatiivikus *versus* süütunne (vanus 3-6 aastat), eelkooliiga

Selles etapis hakkab laps tundma huvi maailma vastu ning esitab palju küsimusi. Lapsed avastavad mängides oma piire ning räägivad palju oma eakaaslastega. Kui hooldaja ei vasta lapse küsimustele või üritavad lapse initsiatiivikust maha suruda, tunneb laps süütunnet. Ressursiks on sihiteadlikkus, mille abil julgeb laps võtta endale eesmärke ja püüda neid saavutada. Arengut juhtivaks protsessiks on samastumine, millega laps püüab laiendada minakäsitlust ja käituda oma hooldajate hinnatud joonte järgi, et säilitada kokkukuuluvustunnet.⁴⁸

4) Kompetentsus *versus* alaväärsus (vanus 6 - 12 aastat), kooliiga

Selles etapis on lapsele iseloomulik võimas omaalgatus, ümbruse kogemine väljakutsena, millele innukalt vastatakse. Arenevad lapse võimed ja ta hakkab hindama oma panust saavutusvajadustega, laps muutub kooliküpsiks. Lapsele tulevad juurde uued oskused, mis annavad talle rohkem iseseisvust ja vastutust. Suureneb ka eneseväärikustunne. Kui laps tajub pidevalt, et ei saavuta õpetaja ja hooldajate seatud eesmärke või tema algatusi surutakse maha, kogeb laps alaväärsustunnet, passiivset ettevõtmatust ja õpimotivatsiooni vähenemist. Samuti kogeb laps alaväärsustunnet, kui talle öeldakse pidevalt, et ta pole piisavalt pingutanud või tal pole toimetulekuks piisavaid võimeid. Alaväärsustunne võib ilmnedu lapsel ka siis, kui kaaslaste ja pere ootused on ülemäärased. Alaväärsus pole üleni negatiivne nähtus, see aitab lapsel kajastada realistlikku hinnangut oma võimetele. Võivad tekkida erinevad sotsiaalsed hirmud, näiteks esinemishirm. Ressursiks on kompetentsus ja osavus. Lapse võimed arenevad, kui tal on piisavalt võimalusi harjutada oma taiplikkust ja arendada oskusi. Arengut juhtivateks protsessideks on kasvatus ja õppimine. Laps õpib oma tegevusi ja iseennast hindama.⁴⁹

5) Identiteet *versus* negatiivne identiteet ja identsusdifusioon (12 - 25 aastat), noorukiiga

Selles etapis kujuneb nooruki identiteet. Ilmneb ülevõimendunud suhtumine muutuvasse füüsisesse, näiteks riietuse poolest. Nooruk otsib täiskasvanute eeskujut, kuid ei taha neid otse

---

⁴⁷ Tall, Karmel, Iseseisvus versus kahtlus ja häbi, e-kursus *Psühhosotsiaalne areng läbi elu* Tartu Ülikool 2012 lk 23-24

⁴⁸ Tall, Karmel, Initsiatiivikus versus süütunne, e-kursus *Psühhosotsiaalne areng läbi elu* Tartu Ülikool 2012 lk 24 (04.01.2020)

⁴⁹ Tall, Karmel, Kompetentsus versus alaväärsus, e-kursus *Psühhosotsiaalne areng läbi elu* Tartu Ülikool 2012 lk 24-25, (04.01.2020)

kopeerida. Kaaslase leidmine ja koha leidmine ühiskonnaks kujunevad väga tähtsateks. Nooruk tunneb, et on irdumas lapsepõlvest ja tahab saada täiskasvanulikumaks. Identiteedi kujunemine sõltub palju varasemast arengust. Negatiivne identiteet sünnib vastureaktsioonina täiskasvanute liialdatud nõudmistele, sest nooruk püüab ilmutada iseloomujooni, mis on kauged tavalistest ja ootuspärastest joontest. Võib esineda ka identsusdifusioon ehk rollisegadus, mis esineb masenduse, ahistustunde ja identsustunde kadumisena. Sellegipoolest on oma identiteedi ebaselgus noorukiea algupoolel loomulik arengutase. Noorukiea ressursideks on kiindumus ja ustavus. Need tähistavad võimet luua ja alal hoida solidaarsust kaaslaste, ideoloogiate ning väärtuste suhtes. Arengut juhtivateks protsessideks on võrdlusrühma surve ja rollikatsetus. Võrdlusrühma surve tuleb nii kodust kui ka koolist ja kaaslastelt. Võrdlusrühm võib noore minapilti positiivselt mõjutada. Nooruk katsetab erinevaid rolle, mis esindavad tulevase identiteedi mõnd võimalikku varianti. Areng ilmneb inimsuhete katsetustega ja erinevate ideoloogiate uurimisena.⁵⁰

6) Lähedus ja distantseerumine *versus* isolatsioon (vanus 18/25 - 35 aastat), varane täisiga

Selles etapis omandab inimene elukutse, läheb tööle, leiab püsiva paarisuhte ja rajab perekonna. Lähedusega on seotud ka võime distantseeruda, mis tähendab oskust öelda „ei” ja enesekehtestamist. Suhete ebaõnnestumine põhjustab enesekesksust ja üksildustunnet. Distantseerumine ilmneb, kui inimene eraldub inimestest ajutiselt või soovides olla üksi. Enesekesksusele tekib ka distantseerumine, kui lähedus on ahistav, mis väljendub teistele arusaamatu masenduse ja agressiivsusega. Lähedust kogedes võib inimene karta oma minapildi kaotsiminekut. Ressursiks on armastus ja pühendumine, mis on võime suhetes vabaneda lapsepõlve sõltuvusest. Arengut juhtivaks protsessiks on vastastikune suhtlemine omaealistega, mis annab võime mõista teiste ja iseenda nõrkusi ning vajadusi.⁵¹

7) Loovus ja produktiivsus *versus* allakäik (vanus 35 - 65), keskiga

Selles etapis väljenduvad loovus ja produktiivsus lisaks pere ja laste eest hoolitsemisele ka kõikides väljapoole suunatud huvides ja tegevustes. Loovus ilmneb töös, vabaaja harrastused ja ühiskonnaelus osalemises. Seda saab defineerida kui soovi juhtida ja kasvatada ning mõjutada järgmise põlvkonna heaolu. Suhted vanematega tulevad uuesti vaatluse alla. Keskealine inimene kogeb sageli separatsioone, lahkumisi: näiteks kaotab oma vanemad ja

---

⁵⁰ Tall, Karmel, e-kursus Identiteet versus negatiivne identiteet ja identsusdifusioon *„Psühhosotsiaalne areng läbi elu* lk 25-26 Tartu Ülikool 2012 (04.01.2020)

⁵¹ Tall, Karmel, e-kursus Lähedus ja distantseerumine versus isolatsioon *„Psühhosotsiaalne areng läbi elu* lk 26-27 Tartu Ülikool 2012 (04.01.2020)

peab ka lastest nende iseseisvumise tõttu loobuma. Ebaõnnestumised töös ja inimsuhetes võib viia inimese allakäiguni. Ressursiks on hoolitsemine, mille inimene on ise arendanud või loonud. Hoolitsuse objektiks on vanemad, lapsed, töö, harrastused ja ühiskondlikud kohustused. Juhtivateks protsessideks on üksikisiku ja keskkonna kooskõla ning loovus. Inimene peaks leidma need eluvaldkonnad, kus tal on võimalus mõjutada keskkonda nii, et see muutuks inimlikumaks, hoolivamaks ja tugevamaks vastavalt inimese tulevikuootustele. Loovus tähendab siinkohal valmisolekut vanade tegutsemisviiside hülgamiseks ja koha andmist uutele.⁵²

8) Terviklikkus ja integreeritus *versus* lootusetus ja meelekibedus (vanus üle 65 aasta)

Viimane etapp kestab elu lõpuni. Terviklikkus tähendab seda, et oma elu tunnustatakse ühena paljudest võimalustest. Samuti tähendab see realistlikku suhtumist elusse ja surma. Suurimaks muutuseks selles etapis on pensionile jäämine. Inimese tervis hakkab tunduvalt nõrgenema ning inimene võib uuesti kogeda separatsioone elus. Meelekibedus tekib, kui inimene põgeneb minevikku, kannab üle mineviku pettumused üle tänastesse suhetesse. Lootus ilmneb surmakartusena, vanaduse ressurss on elutarkus ning usaldus. Usaldus väljendub siinkohal teadlikus usus endasse ja kindelolekut elu mõttes. Elutarkus on eelarvamusteta, sõltumatu ja hoolimine elust enne surma. Arengut juhtivateks protsessideks on enesevaatlus ja sotsiaalne tugi. Terviklikkuse saavutamiseks pühendub inimene oma elutappide ja iseenda hindamisele, parimaks teabeallikaks on mälestused. Sotsiaalne tugi annab inimesele tunde, et temast hoolitakse ja teda armastatakse. See vähendab üksildust ja alandab stressi.⁵³

2.2 James Marcia identiteedi staatuse teooria

Käesolev alapeatükk tutvustab James Marcia identiteedi teooriat, mis on edasiarendus E. Eriksoni teooriast.

James Marcia on Kanada päritolu arengupsühholoog, kes on teadlase ja professorina praktiseerinud Simon Fraseri ülikoolis. Ta arendas Eriksoni teooriat ja jagas psühhosotsiaalse arengu identiteedi etapi omakorda neljaks identiteedi staatusteks/seisundiks aastal 1966.⁵⁴ Marcia arvas, et noorukistaadiumisse ei kuulu negatiivne identiteet ja identsusfusioon,

---

⁵² Tall, Karmel, e-kursus, Loovus ja produktiivsus versus allakäik, *Psühhosotsiaalne areng läbi elu* lk 27-28 Tartu Ülikool 2012 (04.01.2020)

⁵³ Tall, Karmel, e-kursus, Terviklikkus ja intergeeritus versus lootusetus ja meelekibedus, *Psühhosotsiaalne areng läbi elu* lk 28 Tartu Ülikool 2012 (04.01.2020)

⁵⁴ James Marcia, psychology.wikia.org < https://psychology.wikia.org/wiki/James_Marcia > (11.03.2020)

vaid pigem see, millises ulatuses on inimene identiteeti erinevates eluvaldkondades uurinud ja sellele pühendunud, näiteks töös, usus, suhetes ja soorollides. Marcia jagab identiteedi seisundi kaheks eraldiseisvaks osaks: kriisiks ja pühendumiseks. Ta defineerib kriisi kui segaduse aja, millal vanad väärtused ja valikud ümber hinnatakse. Kriisist kasvab välja pühendumine, uus roll või väärtus.⁵⁵

Marcia identiteedi seisundi teooria neli staatust:

- 1) Identiteedi difusioon: seisund, kus inimene tunneb valiku puudumist, ta ei ole soovinud pühenduda või on pühendumus ebapiisav.
- 2) Identiteedi eelotsustamine: seisund, kus inimesel tekib soov pühenduda mõnele tähtsale tulevikuga seotud rollile, väärtusele või eesmärgile. Selles etapis ei ole inimene kokku puutunud identiteedikriisiga. Inimene kaldub kohanema teiste inimeste ootustega oma tuleviku osas, näiteks laseb vanematel otsustada oma karjääri suuna.
- 3) Identiteedi moratorium: seisund, kus inimene on identiteedikriisis. Ta uurib erinevaid võimalusi ning on valmis langetama otsuse, kuid ei ole oma valikutele veel pühendunud.
- 4) Identiteedi realiseerimine: seisund, kus inimene on läbi elanud identiteedikriisi ja on pühendunud identiteeditajule (teatud rollile või väärtusele), mille ta on valinud

James Marcia identiteedi seisundid/staatused ei ole järjestikuse protsessi etapid. Arengupsühholoogi peamine idee on, et inimese identiteeditaju määravad suures osas tema enda tehtud valikud ja kohustused, mida teatud isiklikest ja sotsiaalsetest tunnustest lähtudes tehakse. Marcia väidab, et hästi arenenud identiteet aitab inimesel mõista oma tugevaid ja nõrku külgi ning individuaalset ainulaadsust. Inimene, kelle identiteet ei ole piisavalt arenenud, ei ole võimeline oma tugevaid ja nõrku külgi määratlema ning tema enesetaju ei ole selge.⁵⁶

2.3 Lapsendatute identiteedi kujunemine

Antud alapeatükk selgitab kuidas kujuneb lapsendatute identiteet tuginedes Helen Karu magistritööle ja eelmistes alapeatükkides kirjeldatud teooriatele. Erik Eriksoni teooria kohaselt

---

⁵⁵ Identity status theory (Marcia), Learning- theories, < <https://www.learning-theories.com/identity-status-theory-marcia.html>> (18.01.2020)

⁵⁶ López , Miguel Ángel García, Küntzel, Bastian, *Noorte mõistmine*, Valikud ja kohustused, MINA-IDENTITEET, lk 34-35 <<https://mitteformaalne.archimedes.ee/wp-content/uploads/2014/07/Noorte-mõistmine.pdf>>(18.01.2020)

areneb identiteet lõplikult välja noorukiea lõpuks, mis otsustab ka tema ülejäänud elukäigu. Erikson leiab, et enamik lapsi mõeldes, millised nad suureks saades on, millised on nende oskused, anded ja välimus, loodab samastuda mingisuguse iidoliga, kuid alateadvuses kujutavad nad oma välimust ette oma vanemate välimuse järgi. Lapsed, kes pole teadlikud sellest, et nad on lapsendatud, loovad oma minapilti lapsendajate järgi. See võib tekitada segadust, kuna lapsed märkavad erinevusi huvides, oskustes ja välimuses.⁵⁷ Kevin A. Fall, Gail K. Roaten ja Stephanie E. Eberts, kes on uurinud lapsendatute identiteedihäireid täiskasvanueas, on seisukohal, et identiteedi loomine on üks keerulisemaid etappe lapsendatu elus. Lapsendatutel võib tekkida probleeme juba varakult iseenda minapildi kujundamise ja enesemääratlemisega. Identiteedi arengu jätkuvuse mistahes hetkel takerdumine võib tekitada ainulaadseid isiklikke võitlusi ja individuaalseid probleeme. Perekindlik kontekst on lapsendatu identiteedi kujunemisele oluline allikas, selle mõju sõltub lapsendamisküsimuste arutamisel suuresti lapsendamise tüübist ja lapsendatava pere mugavustasemest. See, kuidas lapsendatav perekond lapsendamise avalikustab, võib lapsendatava identiteeti märkimisväärselt mõjutada.⁵⁸

Lapsendatute jaoks võib üheks segavaks faktoriks olla kahe paari vanemate olemasolu. Nad peavad kooskõlastama mineviku tulevikuga ning integreerima olevikku selle „mina“, kelle nad on minevikku jätnud.⁵⁹ Samuti on lapsendatutel raske leppida teadmatusena, miks nendest on loobutud ja kellest nad pärinevad. Oma identiteedi kujunemisel peavad lapsendatud samal ajal läbi elama kaotuse ja leinatunde: leinatakse oma bioloogilisi sugulasi ja iseennast.⁶⁰

---

⁵⁷ Karu, Helen, Rääkimata jutud lapsendamisest-eluloouurimus, Bakalareusetöö, Tartu ülikool 2013 lk 8-9
<<https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Helen-Karu-bakalaureuse-töö.-Rääkimata-lood-lapsendamisest-eluloo-uur...pdf>> (18.01.2020)

⁵⁸ Fall, Roaten, Eberts, An Existential Approach to Adoptive Identity Development in Adulthood 2012 pg 441, The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families
<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.966.2989&rep=rep1&type=pdf>> (18.01.2020)

⁵⁹ Goebel, Lott, Adoptees' Resolution of the Adolescent Identity Crisis: Where are the Taproots?
<<https://eric.ed.gov/?id=ED290114>> (19.01.2020)

⁶⁰ Hoops, Janet L, Adoption and Identity formation 1993, The Psychology of Adoption/ Brodzinsky, David M., Schechte, Marshall D. (eds). lk 149
<https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=7WQp2uEnogoC&oi=fnd&pg=PA144&dq=Adoption+and+Identity+formation%3B&ots=_BnN34GNUy&sig=RRpJStU3JV2ggkCwGtQpi4X6h4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false> (18.01.2020)

Lapsendatute täiskasvanuks saamisel võivad tekkida iseseisva elu alustamisega raskused. Mida kauem läheb lapsendatul aega oma lapsendajate omaksvõtmisel, seda aeglasemalt läbib ta ka vajaliku eel-noorukiea protsessi identifitseerida end nendega. Raskuste tõttu võtab kauem aega ka turvalise suhte loomine, mis on lapse iseseisvumise ja vanematest eemaldumise alus.⁶¹ Uuringud näitavad, et lapsendatud lastel võib esineda raskusi nii käitumise kui emotsioonidega, aga ka akadeemiliselt.⁶² Lahendamata suhted vanematega võivad lapsel vallandada ideaalseid või mitteideaalseid fantaasiaid oma bioloogiliste vanemate kohta, mis põhjustavad raskusi kasuvanemate omaksvõtmisel ja nendega samastumisel. Genealoogilisi probleeme tekitab lapsendatule olukord, kui mingi osa temast on koos bioloogiliste vanematega haihtunud, mis omakorda tekitab lapses segadust ja noorukieas identiteedikriisi.⁶³

Kuigi enamik lapsendatuid kohaneb täiskasvanuks saades olukorraga hästi, võib neil tekkida topeltidentiteet. Topeltidentiteedi tekkimine võib osutada raskeks, kuna neil on negatiivne või puudulik informatsioon oma bioloogiliste vanemate kohta.⁶⁴

Positiivse ning tervikliku identiteedi tekkimine sõltub ka parajasti lapse perest ja keskkonnast, kus laps üles kasvab. Oluline on luua soodsad tingimused positiivse identiteedi tekkimiseks ning mida varem on laps adopteeritud, seda lihtsam on luua kiindumussuhet peres. Oluline tegur on vanemate mõtlemine ja käitumine. Vanemad peaksid märkama ja tunnustama lapse erinevust ühiskonnast ning vajadusel eemaldama võimalikud raskused lapse elus.⁶⁵

Kui lapsendatu jõuab noorukiikka, tekib tal suurem huvi oma bioloogiliste juurte vastu. Sellega võib kaasneda omakorda topeltidentiteedi tunnetus, mis loob identiteedi kujunemisel raskusi. Tihti osutub aga lapsendatule probleemiks see, et tema lapsendajad (kasuvanemad) ei julge lapsendamisest avatult rääkida. Lapsendajad kardavad, et lapsendatu jätab nad maha ning pöördub tagasi oma bioloogiliste vanemate juurde. See, kuidas ja millal lapsendajad lapsendatule tema päritolust räägivad, mõjutab lapse identiteedi kujunemist. Lapsendamise saladuses hoidmine võib jätta lapsendatule mulje negatiivsest protsessist. Kui lapsel tekib kasuperega konflikt, võib ta fantaseerida, kuidas olukord oleks erinev, kui ta elaks bioloogiliste

---

⁶¹ Hoops, Janet L, Adoption and Identity formation 1993, The Psychology of Adoption/ Brodzinsky, David M., Schechte, Marshall D. (eds). pg 156

⁶² Fall, Roaten, Eberts, An Existential Approach to Adoptive Identity Development in Adulthood 2012, The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families pg 441

⁶³ Hoopes, Janet L, Adoption and Identity formation 1993, The Psychology of Adoption/ Brodzinsky, David M., Schechte, Marshall D. (eds). pg 152

⁶⁴ Nydam, Ronald J. (1999) Adoptees come of age: Living within two families (20.01.2020)

⁶⁵ Hoopes, Janet L, Adoption and Identity formation 1993 pg 160

vanematega. Lapsendatud kipuvad arvama, et enamik probleeme on seotud sellega, et ei teata oma päritolu ja ei osata määratleda oma minapilti.⁶⁶

2.4 Lapsendatute sagedased tundeelu- ja käitumishäired

Antud alapeatükk räägib sellest, millised võivad olla lapsendatute tundeelu- ja käitumishäired enne lapsendamist. Kui last kasvatatakse turvalistes oludes ja tal on oma hooldajaga hea suhe, siis kulgeb lapse areng tõenäoliselt korrapäraselt. Lapsel kujuneb hea enesetunnetus, ta mõistab maailma ning oskab teiste inimestega edukalt suhelda. Kui laps ei koge turvalisust ega rahuldust pakkuvaid suhteid, kujuneb tema areng korrapäratult. Lapse tegutsemine käitumuslikult, emotsionaalselt ja kognitiivselt on ettearvamatu ning võib kalduda äärmustesse. Sündides keskkonda, mis ei vasta lapse põhilistele arenguvajadustele, on suur risk, et lapsel tekivad märkimisväärsed tundeelu- ja käitumisprobleemid. Vägiwald ja hooletusse jätmine muudavad lapse riskialtiks paljudele järgnevatele vaimse tervise häiretele:

- ärevus- ja meeleoluhäired;
- aktiivus- ja tähelepanuhäire (ATH);
- tõrges-trotslik käitumisviis;
- käitumishäire;
- suhtehäire (sh kiindumushäired).⁶⁷

Kõik need erinevad häired peegeldavad korrapära puudumist lapse käitumuslikus, emotsionaalses ning kognitiivses toimimises. Korrapära puudumine minapildi arenemisel ja sellest tekkinud tundeelu- ja käitumisraskused sõltuvad suuresti lapse varajastest kiindumussuhetest oma vanemate või hooldajatega.

Korrapäratu kiindumussuhte mudel tekib tavaliselt lastel, kes on kogenud varases lapsepõlves vägivalda või hooletusse jätmist. Lastel, kellel tekib korrapäratu kiindumus, on suurem riskitegur nooruki- ja täiskasvanuikka jõudmisel psüühika ning käitumishäireteks.⁶⁸

Samuti võib tekkida arengutrauma häire, mis ei ole ametliku diagnoosina kinnitatud. Spetsialistide hulgas valitseb valdavalt üksmeel, et lastel, kes on kogenud vägivalda ja hooletusse jätmist on suurem risk häiretele järgmistes valdkondades:

---

⁶⁶ Fall, Roaten, Eberts, An Existential Approach to Adoptive Identity Development in Adulthood 2012, pg 442

⁶⁷ Hughes, Dan *et al*, *Tundeelu- ja käitumishäired; Lastel, keda on väärkoheldud või hooletusse jäetud* (BAAF 2012) lk 11

⁶⁸ Hughes, Dan *et al*, *Tundeelu- ja käitumishäired* (BAAF 2012) lk 12

- kiindumus;
- bioloogilised protsessid (näiteks söögiisu);
- emotsionaalne regulatsioon;
- dissotsiatsioon ehk eraldumine;
- käitumise kontrollimine;
- kognitsioon ehk tunnetus;
- minakäsitus;⁶⁹

2.5 Lapsendatute vaimse tervise probleemid

Antud alapeatükk tutvustab, millised on sagedased vaimse tervise probleemid, mis tekivad hooletusse jäetud lastel. Vaimse tervise probleemid on väga levinud ning mõnes sotsiaalses grupis on psüühikahäirete tekkimise risk keskmisest suurem. Teadlased on kindlaks teinud, et lastel, kes on kogenud vägivalda ja hooletusse jätmist, esineb tunduvalt sagedamini vaimse tervise probleeme ja käitumishäireid, sealhulgas riikliku hoole alla võetud lapsed ja lapsendatud lapsed.

Lapsendatud lastel on suurem risk tundeelu- ja käitumisprobleemide tekkimiseks, isegi kui nad on võetud varajases eas õnnestunult adoptiivperre. Kuid mida hiljem laps lapsendatakse, seda suurem on probleemide tekkimise risk, sest vanemad lapsed on pidanud kauem üle elama vägivalda või hooletusse jätmist ning on tundnud kauem puudust järjepidevast positiivsest suhtest vanematega. Ameerika Ühendriikides tehtud uuring, mis uuris näiteid, kus lapsed lapsendati enne kaheaastaseks saamist, tegi kindlaks, et nendel noortel on kaks korda suurem aktiivsus-tähelepanuhäire ja tõrges-trotsliku käitumishäire risk.⁷⁰ Üllatuseks tuli välja, et nendel lastel polnud teisi käitumishäireid ega rasket depressiooni või eraldumisärevusehäiret. Teadlased järeldasid sellest, et kuigi lapsendatud lastel oli aktiivsus-tähelepanuhäiresse ja tõrges-trotslikku käitumishäiresse haigestumise tase suur, on valdav osa adopteeritud lastest psühholoogiliselt hästi kohanenud.⁷¹

---

⁶⁹ Hughes, Dan *et al*, *Tundeelu- ja käitumishäired* (BAAF 2012) lk 13-14

⁷⁰ Keyes, Margaret *et al*, *The Mental Health of U.S. Adolescents Adopted in Infancy* (Archives of pediatric & adolescent medicine 2008) lk 419-425 <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4475346/>> (20.01.2020)

⁷¹ Jackson, Catherine *Vaimse tervise häired; Lastel, keda on väärkoheldud või hooletusse jäetud* Coram BAAF 2012 lk 43

3. INTERVJUU ANALÜÜS

Kolmas ja töö kõige praktilisem peatükk keskendub uurimuse valimile, intervjuu küsimustele ja vastustele ning vastuste analüüsi käigus tekkinud järeldustele. Intervjuus palusin seitsmel noorukil vanuses 15 – 21 küsimustele vastata. Vastused sain nelja naisvastaja ja kolme meesvastaja käest. Naisvastajad olid 15-aastane ja 17- aastane tütarlaps ning kaks 20-aastast noort naist. Meesvastajateks olid üks 16-aastane ja kaks 19-aastast noorukit. Noortest kolm vastasid meili teel ja kolm andsid oma vastused Sigrid Petofferile, kes omakorda vahendas need, ning üks nooruk vastas intervjuu teel.

3.1 Valim ja intervjuueeritavate vastused

Valisin noorukid vanuses 15-21 tuginedes Erik Eriksoni teooriale, mille kohaselt just selles vanusevahemikus kujuneb välja inimese identiteet.

Peatükk tutvustab intervjuuküsimusi ning vastuseid, mida 7 noort andsid. Vastajad jäävad töös anonüümseks ning on nimetatud vaid vanuse ja soo järgi. Iga alapeatükk keskendub ühele küsimusele ja sellele antud vastustele, alapeatüki võtab kokku üldistav järeldus.

3.1.1 Teadmine oma päritolu ja bioloogiliste vanemate kohta

Esimesele küsimusele “Mida tead oma päritolu, bioloogiliste vanemate kohta?” vastasid intervjuueeritavad järgnevalt:

1.vastaja (20-aastane naine): “Tean, et nad on elus, peaaegu sama eluviisiga praegu, mis nad elasid ka 14 aastat tagasi, kui mina ja mu õed-vennad elasime nende juures.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Ma ei tea eriti midagi, aga tean ainult seda, et mu ema on elus.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Eriti ei tea midagi. Tean ainult seda, et ema oli noor ja lühikest kasvu. Mind ei võetud emalt ära, aga ta ise tundis, et ei saa hakkama.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Vanemate kohta tean nii palju, et isa oli Venemaalt Siberi poolt pärit ja ema oli Eestist pärit.”

5.vastaja (19-aastane mees): “Tean ainult oma ema kohta, et ta on elus, aga ma pole temaga peale kodust ära tulemist enam kohtunud. Olin siis kusagil kolmene. Isa kohta ei tea midagi. Õde on mul täiskasvanud ja temaga suhtlen ka. Vanaema suri, kui olin 15-aastane.”

6.vastaja (20-aastane naine): “Tean, kus mu bioloogiline ema on ja millega tegeleb, ning tean, et isa on surnud.”

7.vastaja (15-aastane naine): “Tean, et olen pärit Loksalt, minu ema oli sotsiaalselt ebaküps, tarvitas alkoholi, ei hoolitsenud meie eest. Bioloogilise isa kohta ei tea ma midagi. Ma ei mäleta nendega koos elamisest midagi.”

Vastustest nähtub, et noored teavad vähe oma päritolu kohta. Seitsmes vastaja teab teistest täpsemini oma päritolu kohta, ent pole kursis bioloogiliste vanemate praeguste tegemistega. Kõige enam teatakse, et üks või mõlemad vanemad on elus.

3.1.2 Päritolu teadmise mõju

Teine küsimus, mida küsisin lapsendatud noorte käest, on “Kas see teadmine muudab sinu jaoks midagi? Mida?”. See küsimus on esimesest lähtuv niinimetatud alaküsimus, mille all mõtlen, et kas oma päritolu ja bioloogiliste vanemate kohta teadmised muudavad noore praeguses elus midagi.

1.vastaja (20-aastane naine): “Teadmine, et nad on elus, ei mõjuta mind kuidagi. Nad on mulle elu andnud, aga see on ka kõik.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Ei muuda, minu isa ja ema jäävad minu isaks ja emaks.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Ei muuda. See inimene andis mulle elu ja olen tänulik, aga kui nii on läinud, siis ma ei pea teda tingimata tundma.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Minu jaoks muudab see teadmine vene keele õppimise lihtsamaks oma isapoolsete juurte tõttu. Inglise keele õppimine on minu jaoks palju raskem.”

5.vastaja (19-aastane mees): “Ikka on ju hea teada, kes mu vanemad on. Kuigi ma olen harjunud elama uues peres ja minu elu on nüüd nendega seotud. Oma õega suhtlen pidevalt ja see on okei. Emaga pole huvi suhelda ega kohtuda, ehk kunagi hiljem.”

6.vastaja (20-aastane naine): “Ei, see teadmine ei muuda minu jaoks midagi.”

7.vastaja (15-aastane naine): “Ma ei tunne, et see muudab minu jaoks midagi, ma ei igatse neid, ei tunne vajadust nendega kohtuda, nad ei ole minu jaoks tähtsad, nad on lihtsalt võõrad inimesed.”

Viis vastajat leiab, et teadmised sellest, kust nad pärinevad ja info bioloogiliste vanemate kohta ei muuda nende jaoks midagi. Kaks vastajat mainivad lisaks, et bioloogilised vanemad on neile elu andnud ja et nad on selle eest tänulikud.

3.1.3 Lapsendamisest teadasaamine

Kolmas küsimus kaardistab vastajate vanust, küsides, millal said noored teada oma loo ehk millal neile räägiti lapsendamisest.

1.vastaja (20-aastane naine): “Olen algusest peale teadnud, kuna olin 6-aastane, kui perre jõudsin. Mäletasin kõike, kui tahtsin täpsustavaid küsimusi esitada, siis mu kasvupere selgitas ja andis mulle need.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Natuke pärast ema surma, olin siis 14-aastane. Mäletan, istusin all, vaatasin “Su nägu kõlab tuttavalt” ja siis isa rääkis. Alguses jooksin nuttes ära, aga pärast vabandasin ja ütlesin, sellel pole vahet.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Olen teadnud seda niikaua, kui mäletan. Ema ütleb, et rääkis mulle siis, kui olin 4-aastane ja ema sõbranna ootas last. Ma olin siis küsinud, et kas sul oli ka nii suur kõht.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Sain umbes 4-3-aastaselt teada, vanemad rääkisid kodus, aga ma ei teinud sellest suurt numbrit. Alguses ei saanud aru, mida vanemad mõtlesid, aga siis, kui olin kuskil 7-8-aastane, hakkasin rohkem sellele mõtlema.”

5.vastaja (19-aastane mees): “Olen seda kogu aeg teadnud, olin ju nii suur. Olime õega lastekodus peale kodust ära tulemist. Õde rääkis ka mulle, mis juhtus. Mind lapsendati, aga õde jäi lastekodusse ja käis mul külas. Tema ei tahtnud perre tulla.”

6.vastaja (20-aastane naine): “See teadmine on saatnud mind terve elu ja pole spetsiaalselt maha istunud, ema on nii kaua rääkinud, kui aru sain.”

7.vastaja (15-aastane naine): “Ma olen seda kogu aeg teadnud, minu eest ei ole seda varjatud. Olin 1,7-aastane, kui mind lapsendati.”

Kaks vastajat on teadnud alates 3-4aastaselt, et nad on lapsendatud. Esimene vastaja sai teada 6-aastaselt, et ta on lapsendatud. Kaks vastajat ei maini vanust, aga vastustest saab järeldada, et nad on teadlikud olnud juba noorest east, et nad on lapsendatud. Teine vastaja sai teada 14-

aastaselt oma lapsendamisest. Seitsmes vastaja ei maini vanust, millal ta sai teada, et ta on lapsendatud vaid mainib, täpsustab vaid oma vanust lapsendamise hetkel.

3.1.4 Lapsendamisest rääkimine

Neljas küsimus on järelküsimus kolmandale ja kõlab järgmiselt: “Kuidas sulle sellest räägiti, kes rääkis?” Selle küsimuse eesmärk on teada saada, kuidas lapsele räägiti, et ta on lapsendatud, kuidas talle läheneti ja kes pereliikmetest talle rääkis. Vastused on järgnevad:

1.vastaja (20-aastane naine): “Oluline, et sinu lugu ei tehtaks liiga depressiivseks, sest laps peab aru saama, et talle anti teine võimalus elule, aga enne seda elu oli tema esimene võimalus, tuleks rääkida rahulikult ja privaatsetelt sellest.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Isa rääkis väga rahulikult ja proovis olla mulle toeks. Ta ei tulnud järgi, kui enda tuppa läksin, mõistis, et vajan aega üksinda olemiseks.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Ema rääkis, et polnud tema kõhus, ja rääkis, kuidas nad mind ootasid ja otsisid.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Istusime laua taha ema ja isaga ning nad rääkisid mulle, aga ma olin väike ja ei saanud eriti midagi aru. Suureks saades küsisin ise veel juurde vahepeal.”

5.vastaja (19-aastane, mees): “No rääkiski õde ja lastekodukasvataja ja uus pere. Ega me sellest lapsendamisest kogu aeg ei räägi ega mõtle. Ema ja isa on nagu ikka kõigil. Vahel räägime. Aga õega räägin vahel oma eelmisest elust.”

6.vastaja (20-aastane naine): “See teadmine on saatnud mind terve elu ja pole spetsiaalselt maha istunud, ema on nii kaua rääkinud, kui aru sain.”

7.vastaja (15-aastane naine): “Seda rääkis mulle minu ema, lugesime raamatut „Mudilane Mummu“, olime aktiivselt seotud MTÜ Oma Perega, kus käisime perepäevadel, seal olid kõik lapsendatud lapsed. See on toimunud läbi tegevuste ja mida aeg edasi, seda rohkem ma sellest aru sain.”

Kolm vastajat ütlevad, et neile rääkis lapsendamisest nende ema. Kolmas vastaja sealhulgas mainib, et tema ema rääkis sellest, kuidas nad ootasid ja otsisid last. Seitsmes vastaja toob välja, et tema ema rääkis lapsendamisest raamatu abil ning vastaja ütleb, et ta hakkas mõistma rohkem MTÜ Oma Pere tegevuste kaudu, mida lapsendamine üldse tähendab. Kuues vastaja ütleb, et ema on talle rääkinud nii mitmeid kordi, kuni vastaja ise lõpuks aru sai. Kaks vastajat nendivad, et nendele rääkis lapsendamisest uus pere. Neljas vastaja lisab, et küsis suureks saades lisaküsimusi, kui hakkas lapsendamisest rohkem aru saama. Viies vastaja lisab, et lisaks uuele

perele rääkisid talle ka õde ja lastekodukasvataja. Esimene vastaja on kirjeldanud, kuidas tema hinnangul peaks lapsele tema lugu rääkima.

3.1.5 Eelarvamused, kiusamine ja hoiakud

Viies küsimus uuris, kas noored on kogenud oma päritolu tõttu eelarvamusi, eelhoiakuid või kiusamist.

1.vastaja (20-aastane naine): “Ei ole, kuna rääkisin ise koolis, et minu perekonnamudel on teistsugune ja tänu sellele, et tegin oma nõrgima koha kõige tugevamaks, ei olnud kellelgi midagi öelda selle peale. Ei saa teha haiget asjadega, kui näitad, et ei hooli teiste arvamusest.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Ei ole, nalju on tehtud, aga ma ise teen ka nalja selle üle.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Ei ole. See pole olnud kunagi probleem. Ma ei ole seda kunagi pidanud varjama ja see on ka mu sõprade jaoks normaalne.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Ei ole kogenud midagi sellist, pigem toetamist.”

5.vastaja (19-aastane mees): “Eriti mitte. Tean, et mu emal on vaimse tervise probleemid ja vahel mõtlen, et mulle tekivad ka need. Osadel klassikaaslastel on vanemad lahku läinud ja see polegi nagu enam teema.”

6.vastaja (20-aastane naine): “Olen, põhiliselt algklassides ja põhikoolis.”

7.vastaja (15-aastane naine): “Olen klassikaaslastele ja sõpradele selgitanud, sest nad ei ole sellega kokku puutunud. Seetõttu on vahel tülide vahel olnud halvustavaid lauseid, mida tegelikult ei mõelda. Aga enamasti on olnud kõik toetavad. Kui ise suhtud sellesse normaalselt, siis suhtuvad sellesse normaalselt ka teised.”

Viis vastajat väidavad, et nad ei ole kunagi kogenud kiusamist, eelarvamusi või eelhoiakuid. Kaks vastajat selgitavad, et on demonstreerinud lapsendatust oma tugeva küljena. Kaks vastajat on kogenud kiusamist.

3.1.6 Kuulumine perekonda

Kuues küsimus uurib vastajatelt, kellenä ja kuidas tajuvad nad ennast oma praeguses perekonnas ja palub vastust põhjendada. Järgnevalt loetlen vastused:

1.vastaja (20-aastane naine): “Pereliikmena, meid on alati kasvatatud peres kui kasvupere tütreid. Rõhutatud on alati, et me kuulume sellesse perekonda, ja me õega ei ole kunagi emale öelnud, et ta pole meie pärisema.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Kui ema ja isa olid elus, tundsin rohkem kui pereliikmena, nüüd, kui nad surnud, siis ma tunnen end palju vähem kui selle pere pereliikmena.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Oma ema-isa tütre. Ma olen isegi nende moodi. Ma ei oskagi mõeldagi, et see nii poleks. Ma olen alati tundnud end pereliikmena.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Tajun ennast lapsena ja mulle meeldib selles perekonnas palju rohkem. Kuna mul pole mälestusi teisest perekonnast, siis pole ka midagi taga igatseda. Mõtlen, et võibolla osades asjaoludes oleks teises peres parem olnud, aga samas selles peres on ikkagi parem. Väiksenä mõtlesin, et bioloogilises peres oleksin saanud lihtsamini öösel õues käia, sest emal oleks ükskõik olnud. Hiljem mõistsin, et kui ma oleksin sinna jäänud, siis ma oleksin ka samamoodi lõpetanud nagu pärisema.”

5.vastaja (19-aastane mees): “Olen tõeline pereliige. Mul on ema ja isa ja vanaema ja tädid ja onud.”

6.vastaja (20-aastane naine): “Ei tunne end kuidagi “eriliselt”, pigem tavaliselt.”

7.vastaja (15-aastane naine): “Tunnen ennast praeguses peres pereliikmena, sest kõik hoolivad minust ja hoolitsevad ning muretsevad minu pärast. Ma ei ole kunagi tundnud, et ma ei kuuluks sellesse perre. Loomulikult on olnud tülisid ja pahandusi, kus emotsioonid käivad üle pea, aga me räägime alati, kuni kõik saavad oma rahu tagasi.”

Viis vastajat tunnevad ennast pereliikmena. Neljas vastaja tunneb samuti pereliikmena, sest mäletab ainult oma kasuperekonda. Ta tunnistab, et praeguses peres elamine on tema tuleviku jaoks kõige parem. Teine vastaja ei tunne enam ennast pereliikmena, sest teda lapsendanud vanemad on surnud. Kuues vastaja ei vasta küsimusele, vastus jääb mitmetiõlgendatavaks.

3.1.7 Bioloogilised õed ja vennad

Seitsmes küsimus kõlab järgmiselt: “Kas sul on bioloogilisi õdesid-vendi? Kui jah, kas ja kuidas te suhtlete?”

1.vastaja (20-aastane naine): “Jah, on küll, meid on kokku 13, kõigiga ei suhtle, aga osadega küll.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Jah, mul kaks väikest venda ja üks õde, me ei suhtle, aga tahaksin nendega suhelda.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Vist on, suhelnud ei ole. Aga meil on emaga plaan nad ikkagi ükskord proovida üles otsida.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Jah, mul on 5 venda, ühega neist olen kohtunud 6-7-aastasena. 2 venda on kaksikud ja elavad Rootsis, ülejäänud elavad Eestis. Me ei suhtle omavahel.”

5.vastaja (19-aastane mees): “Mul on üks õde, minust 4 aastat vanem. Temaga suhtleme kogu aeg. Ta käib tööl ja elab omaette.”

6.vastaja (20-aastane naine): “On, eriti ei suhtle, aga kui suhtleme, siis interneti teel.”

7.vastaja (15-aastane naine): “Mul on palju bioloogilisi vendi ja õdesid. Ühe vanema õega elasin kuni tema täisealiseks saamiseni koos (meid lapsendati koos, hetkel on ta 19-aastane). Suhtlen 2 aastat vanema vennaga, kes elab samuti peres. Varemalt suhtlesime ka teise vanema õega, kes on 21-aastane, aga kuna ta pöördus bioloogilisse perre tagasi, on oma eluga suhteliselt puntras, siis me enam ei suhtle. Bioloogilises peres elab veel 2 nooremat õde, kellega ma ei suhtle.”

Kuus vastajat nendivad, et neil on bioloogilisi õdesid ja vendi. Kolmas vastaja pole bioloogiliste õdede-vendade olemasolus kindel. Kolm vastajat suhtlevad oma bioloogiliste õdede ja vendadega, kahel juhul omavahelist suhtlust ei toimu.

3.1.8 Päritolupere

Kaheksas küsimus uurib vastajatelt, kui neil oleks võimalus, siis mida nad tahaksid teada oma päritolupere kohta lisaks, ja palub vastust põhjendada. Vastused on järgmised:

1.vastaja (20-aastane naine): “Tahaksin teada, kus on need õed-vennad, keda ma ei tea-ei tunne, mis nendest on saanud. Pärisvanemad mind ei huvita, küll huvitab mind mu vereliin, mis jookseb mu õdede-vendade läbi ja ühtlasi huvitavad mind pärilikud haigused, mis meil läbi suguvõsa jooksevad. Miks? Pärilikud haigused on mulle endale kasulik, teaksin, kuidas hoiduda või ravida ja kui lapse saan, mis mind ees ootab siis. Õed-vennad on olulised, sellepärast tahaksingi nendega kohtuda.”

2.vastaja (19-aastane mees): “Kui mul oleks võimalus teada, siis tahaksin näha, millised nad välja näevad, ma ei ole pahane, et mind lastekodusse pandi, mitte üldse. Ma olen tänulik selle eest. Ma lihtsalt tahaks näha inimest, kelle seest ma tulin.”

3.vastaja (17-aastane naine): “Kuidas nad välja näevad ja tegelikult tahaks ju muidugi teada, kuidas nad elavad, millega tegelevad, milline on nende eluviis jne, jne... Miks? Võib-olla sellepärast, et oleks huvitav teada, kas ma olen nende moodi välimuselt ja iseloomult, isegi siis, kui ma pole nendega üles kasvanud.”

4.vastaja (16-aastane mees): “Ma tahaksin teada, mis juhtus, ja küsida täpsustavaid küsimusi. Küsiksin, miks selline valik, et anda lapsed lapsekodusse. Ma olen kuulnud, et mu ema pidi olema narkomaan ja alla käinud. Tänu sellele ma hoian ise narkootikumidest eemale.”

5.vastaja (19-aastane mees): “Vahel olen mõelnud, et isa tahaks küll näha. Noh, et kelle moodi ma nagu olen.”

6.vastaja (20-aastane naine): “Tahaksin täpselt teada, mis haigused geenides võivad olla.”

7.vastaja (15-aastane naine): „Mul on see võimalus, aga ma ei taha seda teha, sest ma ei taha toppida oma nina sinna, kus ma tunnen, et ma ei kuulu ja ei hakka ka kuuluma.”

Kolm vastajat räägivad, et sooviksid teada, kuidas nende pärisvanemad välja näevad. Kaks vastajat sooviksid teada, millised pärilikud haigused on sagedased nende suguvõsas. Esimene vastaja toonitab, et siis ta saaks paremini ennast tulevikuks ette valmistada ning õppida neist hoiduma. Neljas vastaja tunnistab, et sooviks teada põhjust, miks tema vanemad tegid otsuse oma lapsed lastekodusse anda. Seitsmes vastaja tunnistab, et tal ei ole soovi saada lisainformatsiooni oma päritolupere kohta.

3.2 Järeldus

Esimese küsimuse vastustest on näha, et enamik intervjueeritavaid teab vähe oma päritolu kohta. Teise küsimuse kuuest vastusest saab välja lugeda, et teadmine, et nad on lapsendatud, pole intervjueeritavate elus midagi muutnud. Üks vastajatest lisab, et ta mõistab, et vene juurte tõttu on vene keele õppimine tema jaoks sujuvam kui inglise keele õppimine. Kahe esimese küsimuse põhjal saab järeldada, et kuue vastaja jaoks ei ole vähene informatsioon päritolupere kohta oluline.

Kolmanda küsimuse vastustest selgub, et enamik vastajatest on saanud teada eelkoolieas (vanuses 3 – 6 eluaastat), et nad on lapsendatud. Vaid üks vastaja on siinkohal erandiks, kes sai teada 14-aastaselt, et ta on lapsendatud. Neljanda küsimuse vastus võimaldab väita, et enamikule (kuuele vastajale) rääkis lapsendamisest nende (kasu)ema, (kasu)isa või mõlemad koos. Viies vastaja mainib, et lisaks vanematele rääkis talle lapsendamisest lastekodukasvataja.

Viienda küsimuse vastuste puhul selgub, et enamik intervjueeritavatest ei ole kunagi kogunud kiusamist, eelarvamusi või eelhoiakuid selle tõttu, et nad on lapsendatud. Kaks intervjueeritavat on kogunud kiusamist, eelarvamusi või eelhoiakuid, kuid ei täpsusta, mida või mil moel.

Enamik intervjueeritavatest tunneb ennast oma uues peres täisväärtusliku pereliikmena. Üks vastajatest ei tunne end (enam) pereliikmena vanemate surma tõttu, üks vastus on ebakonkreetne ja võimaldab mitmetiõlgendamist.

Seitsmenda küsimuse vastused selgitasid, et enamik vastajaid omab bioloogilisi õdesid-vendi, vaid üks vastanutest pole kindel, kas tal on bioloogilisi vendi või õdesid.

Kaheksas küsimus uuris vastajatelt, mida tahaksid nad oma päritolupere kohta teada. Kolm vastajat soovivad teada, kuidas nende bioloogilised vanemad välja näevad, kaks soovib teada, millised pärilikud haigused on nende suguvõsas sagedased. Üks vastaja soovib teada põhjust, miks tema vanemad tegid otsuse anda oma lapsed lastekodusse ning üks vastaja kinnitab resoluutselt, et ei soovi saada lisainformatsiooni oma päritolupere kohta.

Minu peamised uurimisküsimused töö vältel on olnud “Mis ja kui palju mõjutab lapsendatud lapse sotsiaalse identiteedi kujunemist?”. Täpsustavaks lisaküsimuseks on see, kas teadmine, et laps on lapsendatud, mõjutab noore inimese (perekonda) kuulumuslikku identiteeti.

Seitsme intervjueeritava vastustele tuginedes saan järeldada, et enesemääratlust ja sotsiaalset identiteeti mõjutavad nii teadlikkus päritolu kohta kui ka suhted lapsendajatega. Intervjueeritavad ei mäleta ja teavad vähe oma päritolupere kohta. Vastuste põhjal saan üldistada, et teadmine, et ollakse lapsendatud varases elueas, kergendab nii sotsiaalse identiteedi kujunemist kui ka kuulumuslikku identiteedi kujunemist.⁷²

---

⁷² Vt lisad 1-5

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärk on kaardistada, kuidas teadvustavad ennast ja oma sotsiaalse identiteediga seotud küsimusi lapsendatud lapsed. Uurimismeetodiks valisin kvalitatiivse uurimismeetodi, mille abil sain koguda igalt intervjueeritavalt põhjalikke vastuseid. Minu peamiseks uurimisküsimusteks on mis mõjutab ja kui palju mõjutab lapsendatud lapse sotsiaalse identiteedi kujunemist. Lisaküsimuseks on, kas teadmine, et laps on lapsendatud, mõjutab noore inimese (perekonda) kuuluvuslikku identiteeti.

Hüpoteesiks püstitasin, et lapsendatud lastel on keerulisem tajuda oma sotsiaalset identiteeti ühiskonnas. Järelduste ja vastuste analüüsi põhjal on näha, et see hüpotees ei leia kinnitust kas siis Eesti lapsendatute või just nende seitsme valitud intervjueeritava puhul. Lapsendatud on valdavalt kohanenud eluga uues peres, aga neid rõhub valdavalt teadmatus õdede-vendade käekäigu ja kodust eraldamise põhjuste kohta. Nende seitsme intervjueeritava vastustele toetudes saan väita, et lapsendatud lastel on raskem leida oma sotsiaalset ja kuuluvusliku identiteeti, kui nad teavad palju oma bioloogiliste vanemate kohta või mäletavad kooselamist päritoluperega.

Valimiks valisin seitse lapsendatud last vanuses 15-21. Vastused sain 4 naisvastaja ja 3 meesvastaja käest. Naisvastajateks olid 15-aastane, 17-aastane ja kaks 20-aastast noort. Meesvastajateks olid üks 16-aastane ja kaks 19-aastast noorukit. Noortest kolm vastas meilitsi ja kolme vastused jõudsid minu vahendatult Sigrid Petofferi kaudu, üks noor vastas küsimustele näost näkku intervjuu vormis. Valimi koostas Erik Eriksoni teooriast lähtuvalt, sest maineka psühholoogi hinnangul kujuneb just vanuses 15 – 21 lõplikult välja inimese identiteet.

Lapsendamine üleüldiselt on väga aeganõudev protsess, mida ei tohi võtta kergekäeliselt, sest lapsendamise teel muudetakse lapse identiteeti. Lapsendamise jaoks tuleb lapsendajatel täita palju erinevaid dokumente, osaleda pereuuringul ning läbida PRIDE koolitusprogramm. Lapsendada saab ka peresiseselt või rahvusvaheliselt. Eestis on lapsendatud lastega perede jaoks loodud organisatsioon MTÜ Oma Pere, mille eesmärgiks on vanemliku hoolitsuseta jäänud laste abistamine lapsendamise toetamise kaudu.

Identiteedi mõistet on raske määratleda, aga seda võib kirjeldada ka kui minapilti või enese tajumist ühiskonnas. Identiteedi kujunemine võib olla raskendatud lapsendatutel, kui neil puudub info oma päritolu kohta või kui neil pole häid suhteid lapsendajatega. Lapsendatute identiteedi kujunemist mõjutab see, kuidas ja millal lapsendatule lapsendamisest räägitakse. Lapsendatud lastel esinevad samuti sagedamini erinevad käitumis- ja tundeeluhäired. Adopteeritud lastel on ka suurem risk kogeda vaimse tervise häireid.

Uurijana leian, et lapsendatute identiteedi kujunemist peaks põhjalikumalt uurima ja valimiks kasutama rohkem lapsendatuid, et jõuda parematele uurimistulemusteni. Mina lootsin, et saan andmeid koguda vähemalt 10-15 lapsendatu vastuste põhjal, kuid paraku see ei õnnestunud. Mõistan, miks sain vähem vastuseid oodatust, sest lapsendamine on väga isiklik informatsioon, mida võõraste inimestega ei soovita jagada. Kahjuks oli vastuseid, millest oli keeruline konkreetset informatsiooni välja lugeda, sest vastaja oli kas küsimusest valesti aru saanud või vastanud väga liiga napisõnaliselt.

ALLIKAD

Kirjandus:

Jackson, Catherine; *Vaimse tervise häired; Lastel, keda on väärkoheldud või hooletusse jäetud*; Coram BAAF 2012

Gethin, Jess; Gethin, Paul; Hughes, Dan; Miles, Lorna *Tundeelu- ja käitumishäired; Lastel, keda on väärkoheldud või hooletusse jäetu*; Coram BAAF 2012

Nydam, Ronald J. (1999) *Adoptees come of age: Living within two families*

Valk, Aune, *Identiteet Isiksusepsühholoogia* 2003, Tartu ülikooli kirjastus

Elektroonilised allikad:

Ahas, Ene ; „Kas perest eraldamine on liigne sekkumine perekonnaautonoomiasse või üks lapse huve tagavatest meetmetest?” *Juridica* 2015

<https://www.juridica.ee/article_full.php?uri=2015_6_kas_perest_eraldamine_on_liigne_sekkumine_perekonnaautonoomiasse_v_i_ks_lapse_huve_tagavatest&pdf=1> (03.11.2019)

Asendus- ja järelhooldus, Sotsiaalministeerium <<https://www.sm.ee/et/asendus-ja-jarelhooldus>> (02.01.2020)

Eestkoste, Mõisted, MTÜ Igale Lapsele Oma Pere

<<https://kasupered.ee/kasuvanem/moisted/>> (03.01.2020)

Erikson, Erik, Psühhosotsiaalse arengu etapid <<http://enesetunne.ee/wp-content/uploads/2014/03/Erik-Eriksoni-psuhhosotsiaalse-arengu-etapid.pdf>> (04.01.2020)

Fall, Roaten, Eberts, *An Existential Approach to Adoptive Identity Development in Adulthood* 2012 pg 441, *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families* <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.966.2989&rep=rep1&type=pdf>> (18.01.2020)

Goebel, Lott , *Adoptees' Resolution of the Adolescent Identity Crisis: Where are the Taproots?* <<https://eric.ed.gov/?id=ED290114>> (19.01.2020)

HCCH Members, Hague Conference on Private International Law,

<https://www.hcch.net/en/states/hcch-members> (02.01.2020)

Hoolduspere vanema täienduskoolituse (PRIDE eelkoolituse) õppekava .2019, Tervise

Arengu Instituut <https://www.tai.ee/images/PRIDE_eelkoolituse_õppekava.pdf>

(02.01.2020)

Identiteet, Eesti Entsüklopeedia 2006 <<http://entsyklopeedia.ee/artikkel/identiteet>>

(04.01.2020)

Identity status theory (Marcia), Learning- theories,

<https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=7WQp2uEnogoC&oi=fnd&pg=PA144&dq=adoption+and+identity+formation%3B&ots=_BoH42HPVr&sig=1kIfxIGWECsMt5gFqYG9kH4d5dk&redir_esc=y#v=onepage&q=adoption%20and%20identity%20formation%3B&f=false> (18.01.2020)

Identity status theory (Marcia), Learning- theories, < <https://www.learning-theories.com/identity-status-theory-marcia.html>> (18.01.2020)

Janet L, Adoption and Identity formation 1993, The Psychology of Adoption/ Brodzinsky, David M., Schechte, Marshall (eds.)

<https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=7WQp2uEnogoC&oi=fnd&pg=PA144&dq=adoption+and+identity+formation%3B&ots=_BoH42HPVr&sig=1kIfxIGWECsMt5gFqYG9kH4d5dk&redir_esc=y#v=onepage&q=adoption%20and%20identity%20formation%3B&f=false> (18.01.2020)

Karu, Helen, Rääkimata jutud lapsendamisest-eluloouurimus, Bakalareusetöö, Tartu ülikool

2013 <[https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Helen-Karu-bakalareuse-töö.-](https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Helen-Karu-bakalareuse-töö.-Rääkimata-lood-lapsendamisest-eluloo-uur....pdf)

[Rääkimata-lood-lapsendamisest-eluloo-uur....pdf](https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Helen-Karu-bakalareuse-töö.-Rääkimata-lood-lapsendamisest-eluloo-uur....pdf)> (18.01.2020)

Keyes, Margaret *et al*, *The Mental Health of U.S Adolescents Adopted in Infancy* (Archives of pediatric & adolescent medicine 2008

<<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4475346/>> (20.01.2020)

Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat*, 2014 lk 6, <[https://omapere.ee/wp-](https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf)

[content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf](https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf)> (03.01.2020)

Kivirüüt, Tiina *Lapsendamise käsiraamat*, 2014 lk 6, <[https://omapere.ee/wp-](https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf)

[content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf](https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf)> (03.01.2020)

Koolituse korraldus, PRIDE koolitus 2019, Tervise Arengu Instituut

<<https://www.tai.ee/et/tegevused/koolituskeskus/koolitused/pride-koolitus>> (02.01.2020)

Lapse eraldamine perekonnast ja isikuhoolduse täielik äravõtmine § 135 ptk 4, Perekonnaseadus, Riigi Teataja, <<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>> (02.01.2020)

Lapse heaolu § 4 ptk 2, Lapse õiguste ja heaolu tagamine, Lastekaitseadus, Riigi Teataja <<https://www.riigiteataja.ee/akt/106122014001>> (02.01.2020)

Lapse nõusolek § 151 ptk 11, Perekonnaseadus, Riigi Teataja, <<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>> (02.01.2020)

Lapsendamine, Eesti Asenduskodu Töötajate Liit <<http://www.eatl.ee/kasulikku/moisted/lapsendamine/>> (03.11.2019)

Lapsendamine, Eesti Asenduskodu Töötajate Liit, <<http://www.eatl.ee/kasulikku/moisted/lapsendamine/>> (02.01.2020)

Lapsendamine, Sotsiaalkindlustusamet, <<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/lapsendamine>> (03.11.2019)

Lapsendamine, Sotsiaalkindlustusamet, <<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/lapsendamine>> (03.11.2019)

Lapsendamissaladus, § 164 ptk 11, Perekonnaseadus, Riigi Teataja <<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>> (03.01.2020)

López , Miguel Ángel García, Küntzel, Bastian, Valikud ja kohustused, MINA-IDENTITEET, lk 34-35 <<https://mitteformaalne.archimedes.ee/wp-content/uploads/2014/07/Noorte-moistmine.pdf>> (18.01.2020)

Organisatsioonist, MTÜ Oma Pere <<https://www.omapere.ee/meist/organisatsioonist/>> (03.01.2020)

Pereuring, Mõisted, MTÜ Igale Lapsele Oma Pere <<https://kasupered.ee/kasuvanem/moisted/>> (03.01.2020)

Petoffer, Sigrid *Perekonna hindamine lapsendamist ettevalmistavas protsessis*, magistritöö Tallinna ülikool 2017 <https://www.omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Magistritöö_Sigrid-Petoffer_2017.pdf> (03.11.2019)

PRIDE koolitus -kellele ja kuidas koolitusele registreerida, MTÜ Oma Pere veebilehekülj, peatükk Ametnik <<https://www.omapere.ee/kedatoetame/ametnik/>> (02.01.2020)

Põhikiri, kinnitatud 2015, MTÜ Oma Pere <<https://www.omapere.ee/meist/pohikiri/>> (03.01.2020)

Rahvusvaheline lapsendamine, Sotsiaalkindlustusamet

<<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/lapsendamine>>(02.01.2020)

Sarv, Ene-Silvia ,Identiteedist, Tallinna Ülikool

<https://www.tlu.ee/opmat/ka/opiobjekt/akadeemisest_identiteedist/identiteedist.html>

(04.01.2020)

Statistika aastatel 2005-2017<<https://www.omapere.ee/teabenurk/statistika/>> (04.01.2020)

Tall, Karmel, Ürgusaldus versus usaldamatus, e-kursus *Psühhosotsiaalne areng läbi elu* Tartu Ülikool 2012 lk 22-23,

<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/25858/Psuhhosotsiaalne_areng_materjalid.pdf>

(04.01.2020)

Understanding adoption: A developmental approach

<<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2804559/>> (13.01.2020)

SUMMARY

The purpose of this study was to map how adopted children become aware of themselves and their identity issues. As a research method, I chose a qualitative research method that allowed me to gather in-depth answers from each interviewee. My main research question is how and to what extent the social identity of an adopted child is affected. An additional question is whether knowing that a child has been adopted makes it easier to understand one's family identity.

As a hypothesis, I set out that adopted children find it more difficult to perceive their social identity in society. The analysis of the conclusions and the answers shows that this hypothesis is not correct, either in the case of Estonian adopted children or the seven interviewees selected by them. Based on the answers of these seven interviewees, I can say that adopted children find it difficult to find their social identity and family identity if they know a lot about their biological parents or remember living with their family of origin.

Seven adopted children aged 15-21 were selected for the sample. Answers were received from 4 female and 3 male respondents. The female respondents were 15-year-olds, 17-year-olds and two 20-year-olds. The male respondents were 16-year-olds and two 19-year-olds. Of the adolescents, 3 replied by email and 3 replied to Sigrid Petofer, who in turn gave me answers, and 1 adolescent responded by interview. I chose adolescents between the ages of 15 and 21 according to Erik Erikson's theory because it is at this age that people develop identity.

Adoption in general is a very time-consuming process that should not be taken lightly, as the adoption changes the identity of the child. For adoption, adopters have to complete a variety of documents, attend a family study, and complete a PRIDE training program. Adoption can also take place within the family or internationally. In Estonia, the NGO Oma Pere, an organization for families with adopted children, is established with the aim of assisting children left without parental care by supporting adoption.

The concept of identity is difficult to define, but it can also be described as a self-image or self-perception in society. Adoption can be more difficult for adopted children if they have no information about their origin or if they have no good relationship with the adoptive parent. The development of the identity of adopted children is greatly influenced by how and when adopted children are referred to. Adopted children also have a higher incidence of different

behavioral and emotional disorders. Adopted children also have a higher risk of experiencing mental health problems.

I think that the development of the identity of adopted children should be more thoroughly researched and more of the adopted children sampled in order to achieve better research results. I was hoping to be able to gather data from at least 10 to 15 adoptions. I understand why I received fewer answers than expected because adoption is very personal information that is not to be shared with strangers.

LISAD

Lisa 1

Tabel 1: Lapsendatud laste statistika aastate 2010-2017 lõikes

Tabel näitlikustab lapsendatud laste statistikat peresisese, uude perekonda ning rahvusvahelise lapsendamise puhul aastate 2011-2017 lõikes. Aastate 2018-2020 kohta puuduvad andmed.⁷³

Aasta	Kokku	Peresisene	Rahvusvaheline	Uude perekonda
2011	109	43	15	51
2012	89	31	13	45
2013	114	46	9	59
2014	94	46	5	43
2015	93	43	5	45
2016	107	69	11	27
2017	71	37	1	33

---

⁷³ Statistika aastatel 2005-2017 < <https://www.omapere.ee/teabenurk/statistika/> > (04.01.2020)

Lisa 2

Tere!

Olen Helena Maria Michaels Rocca al Mare kooli 11.b klassist ja olen valinud uurimistöö teemaks lapsendatud laste identiteediga seotud küsimused ja probleemid. Minu uurimistöö eesmärgiks on kaardistada, kuidas teadvustavad ennast ja oma identiteediga seotud küsimusi lapsendatud lapsed. Teisisõnu, soovin uurida, kas ja millist mõju on lapsendamine avaldanud noore inimese identiteedile.

Seetõttu sooviksin oma töö praktilise osa üles ehitada vastustest, mille on andnud 10-15 lapsendatud noort, vanuses 15-20 aastat. Kuigi intervjuud soovin teha isiklikult, jäävad isikuandmed minu töös anonüümseks. Töös vastuste analüüsimisel nimetan ainult sugu ja vanust.

Olen Sulle ette tänulik, kui oled nõus vastama alltoodud küsimustele ja osalema uurimistöös. See on suureks abiks minu uurimistöö praktilise osa loomisel. Palun anna mulle märku, kui soovid vastata intervjuu vormis, siis me lepime kokku sobiva kohtumise. Kui eelistad vastata kirjalikult, siis võid oma vastused saata minu e-mailile.

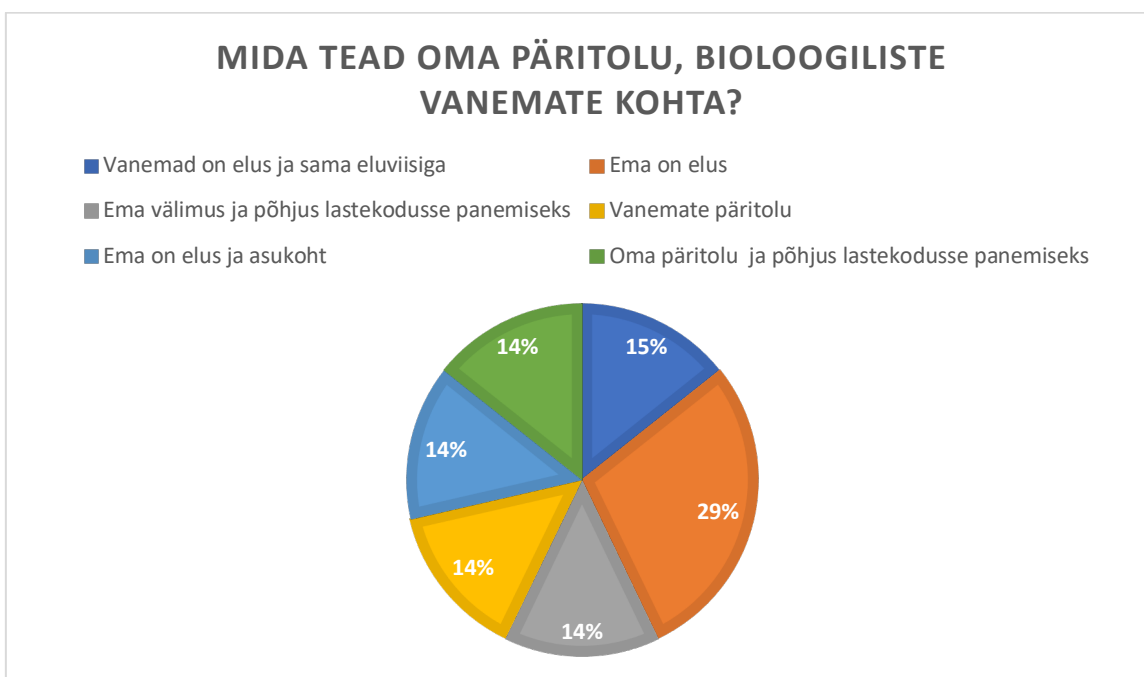
Küsimused, millele vastuseid soovin, on järgmised:

1. Mida tead oma päritolu, bioloogiliste vanemate kohta?
2. Kas see teadmine muudab sinu jaoks midagi? Mida?
3. Millal said teada oma loo ehk millal sulle räägiti, et oled lapsendatud?
4. Kuidas sulle sellest räägiti, kes rääkis?
5. Kas sa oled kogenud oma päritolu tõttu eelarvamusi, eelhoiakuid või kiusamist?
6. Kellena ja kuidas tajud ennast oma praeguses perekonnas? Kas tunned end pereliikmena? Põhjenda.
7. Kas sul on bioloogilisi õdesid-vendi? Kui jah, kas ja kuidas te suhtlete?
8. Kui sul oleks võimalus, siis mida sa tahaksid teada lisaks oma päritolupere kohta? Miks?

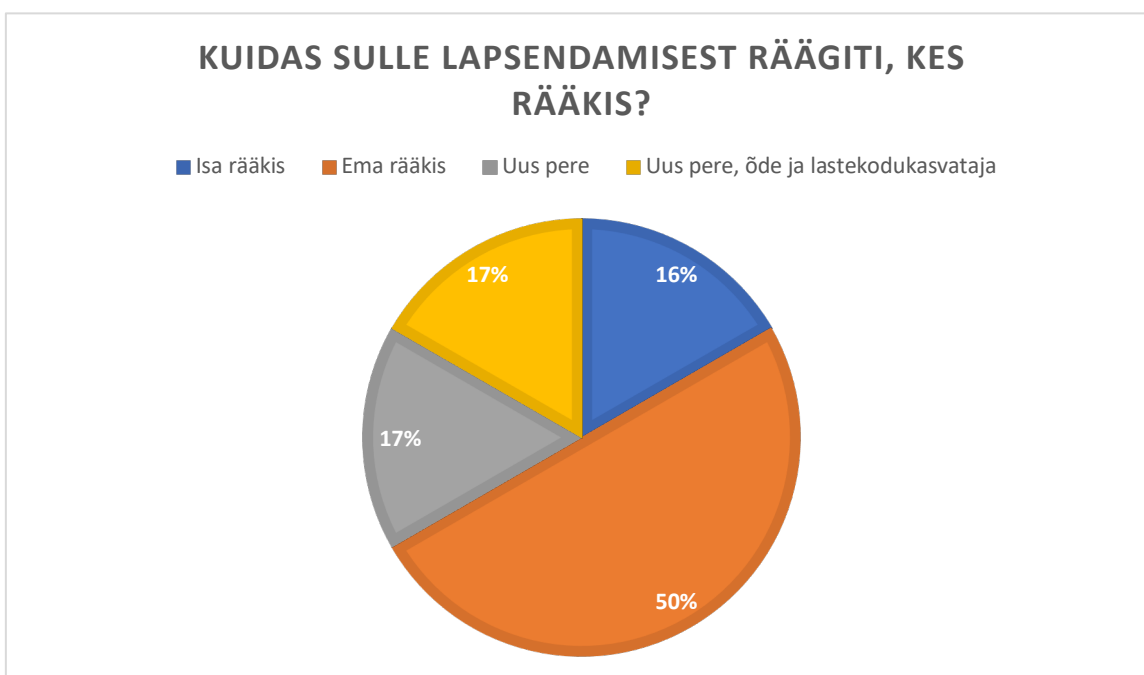
Ette tänades

Helena Maria Michaels

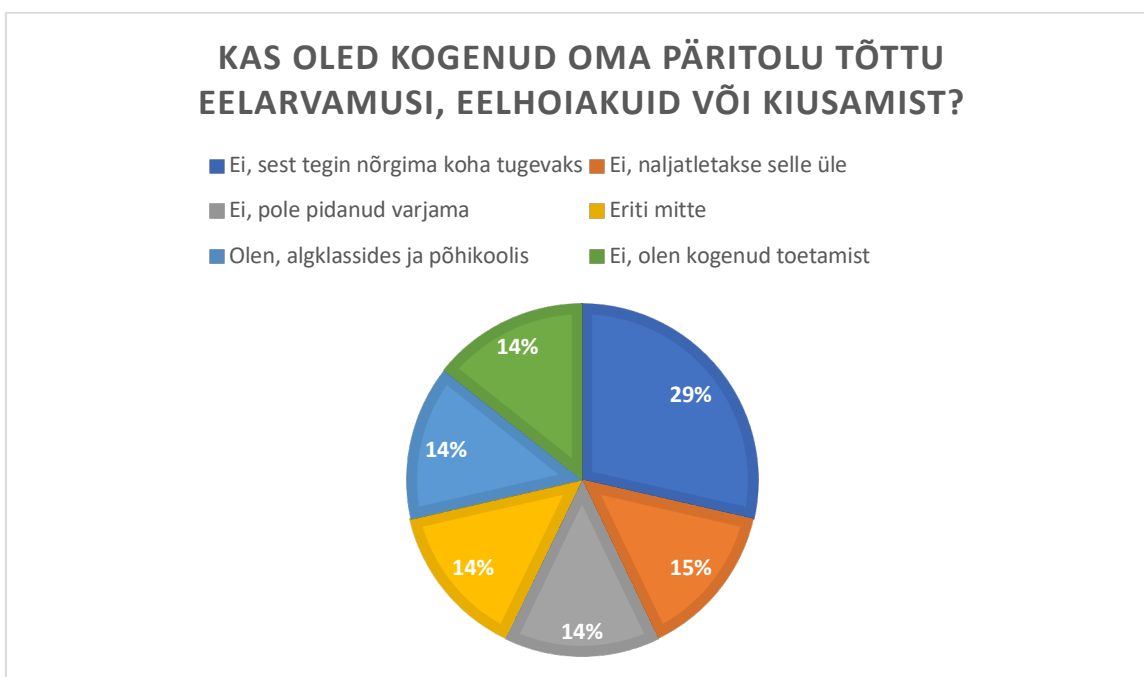
Lisa 3

Lisa 4

Lisa 5

Lisa 6

